



Foreldres adgang til å bruke makt overfor egne barn

Av Silje Jansen Rydmark

Liten masteroppgave i rettsvitenskap

ved Universitetet i Tromsø

Det juridiske fakultet

Høst 2008

INNHOLDSFORTEGNELSE

1. INNLEDNING	4
1.1 Tema.....	4
1.2 Avgrensning	7
1.3 Kilder og metode.....	7
1.4 Videre fremstilling	9
2. BAKGRUNNSSTOFF	10
2.1 Historikk.....	10
2.2 Generelt om foreldreansvaret.....	15
3. RETTSLIGE REGULERINGER AV FORELDRENE S MAKTBRUK OVERFOR SINE BARN	18
3.1 Forbud mot vold.....	18
3.1.1 Barnekonvensjonen, spesielt artikkel 19.....	18
3.1.2 Barneloven § 30 tredje ledd	20
3.1.3 Straffeloven	25
3.1.3.1 Innledning.....	25
3.1.3.2 Straffeloven § 228	26
3.1.3.3 Provokasjon.....	28
3.1.3.4 Straffeloven § 219	30
3.2 Absolutt forbud?.....	34
3.2.1 Innledning.....	34
3.2.2 ”Lettere klaps i oppdragelsesøyemed”	36
3.2.3 Oppsummering	41
3.3 Nærmere om grensedragningen i underrettspraksis	41
3.4 Oppsummering	46
4. AVSLUTTENDE VURDERINGER.....	47
4.1 Har barn et tilstrekkelig vern?	47

4.2 Hvordan kan barn få et tilstrekkelig vern?	50
5. LITTERATURLISTE.....	56
5.1 Litteratur.....	56
5.2 Lover og konvensjoner.....	58
5.3 Offentlige dokumenter	58
5.5 Rettspraksis	59
5.4 Internettadresser	60

1. INNLEDNING

1.1 Tema

Barn, da særlig små barn, er prisgitt sine foreldre. Menneskers sene biologiske utvikling setter barn i en utsatt stilling fra de er født og mange år fremover. Dette forsterkes av barns generelle avhengighetsforhold til sine foreldre, i tillegg til den lojalitetsfølelsen som ofte eksisterer mellom foreldre og barn. Barn trenger beskyttelse og omsorg. Dette fordi barn er avhengige av voksne for å overleve barndommen. Noe av hjelpen barn trenger er blant annet fast tilsyn for å unngå ulykker og farer.

Ingen barn skal bli utsatt for vold av sine foreldre. Det er i all hovedsak ikke lov å bruke vold mot andre mennesker jfr. almindelig borgelig straffelov 22. mai 1902 nr.10 (heretter straffeloven) kapittel 22 og det burde derfor være en selvfølge at barn har den samme beskyttelsen som voksne. Imidlertid har det ikke bestandig vært en selvfølge at barn skal ha krav på beskyttelse mot vold fra foreldrene. Tidligere hadde foreldre refselsesrett overfor sine barn. Selv om denne retten ikke lenger gjelder, er det fortsatt en viss usikkerhet om hvor den nedre grensen for å bruke vold og makt i oppdragelsesøyemed ligger. Er det et total forbud med henhold til volds- og maktbruk fra foreldrene i oppdragelsesøyemed, eller har foreldrene en adgang til å bruke en viss form for fysisk avstraffelse av sine barn i Norge?

I undersøkelser som er gjort den siste tiden kommer det frem at det er relativt mange barn som har opplevd vold fra sine foreldre. I en undersøkelse blant avgangselever i den videregående skole har det kommet frem at 16 prosent av jentene og 13 prosent av guttene var blitt utsatt for mild vold fra mor.¹ Når det gjaldt mild vold fra far, var tallene 9 prosent blant både guttene og jentene. I forhold til grov vold fra mor var andelen av jentene som hadde blitt utsatt på 6 prosent, mens den hos guttene var på 4 prosent. 6 prosent av jentene og 5 prosent av guttene opplyste at de var blitt utsatt for grov vold av far.

¹ Svein Mossige og Kari Stefansen (red.), NOVA- rapporten (20/2007) Vold og overgrep mot barn og unge – en selvrapporteringsstudie blant elever i videregående skole, se særlig kapittel 3.

I en spørreundersøkelse gjort i Oslo, ”Ung i Oslo”, har det kommet frem at 3,7 prosent av jentene og 2,7 prosent av guttene som deltok i undersøkelsen hadde opplevd vold fra foreldrene det siste året.²

Barn som blir utsatt for vold fra foreldre kan få mange negative reaksjoner som følge av dette. Eksempler på slike negative reaksjoner kan være sosiale vansker, at de blir mer aggressive og vansker relatert til sin fysiske helse.³ For å unngå at barn havner i situasjoner der foreldrene bruker vold mot dem, er det viktig med forbyggende arbeid. Dette kan for eksempel være å forby all bruk av vold i oppdragelsen, noe som kan gi en preventiv virkning overfor foreldrenes holdninger.

Det kan tilsynelatende se ut til at vi har et totalforbud for bruk av vold i oppdragelsen i Norge i dag. I 1987 fikk vi en ny bestemmelse i lov om barn og foreldre 8. april 1981 nr. 7 (heretter barneloven) § 30 tredje ledd, der det heter:

”Barnet må ikke bli utsett for vald eller på annen vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for fare eller skade.”

Det har likevel vært tvil om hvor den nedre grensen for voldsbruk går, og om det ved innføring av bestemmelsen ble forbudt med all bruk av fysisk makt overfor barn i oppdragelsen.

² Tormod Øia (2007), NOVA- rapporten (6/2007) Ung i Oslo – levekår og sosiale forskjeller s. 61.

³ For et nærmere innblikk i konsekvenser for barn av å bli utsatt for vold se informasjonsheftet ”Barnefordelingssaker der det er påstander om vold – psykologfaglig informasjon til dommere, advokater og sakkyndige.”
http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Veiledning%20og%20brosjyrer/2008/Info_barnefordringer_paastand_om_vold.pdf.

Vanskeligheten blir således hva som inngår i voldsbegrepet i barneloven § 30 tredje ledd. Mer presist blir problemstillingen hvor grensen går mellom den lovlige og straffbare fysiske maktutøvelsen overfor barn i oppdragelsesøyemed.

Tema blir således å prøve å finne ut om det er et totalforbud mot maktbruk i oppdragelsesøyemed. Dersom dette ikke er tilfelle, blir spørsmålet; i hvilken grad foreldrene kan benytte seg av makt og/eller fysisk avstraffelse overfor sine barn.

I de siste månedene har problemstillingen for oppgaven flere ganger vært oppe i media.⁴ Temaet er således aktuelt, noe som har sammenheng med at det er noe som involverer en stor del av befolkningen i Norge og de fleste har meninger om saken. Flere fagfolk har også omtalt uklarheten omkring forbudet i barneloven § 30 tredje ledd.⁵

Begrepene vold og makt slik de blir brukt i oppgaven er nært beslektet. Dog må det likevel presiseres at maktbegrepet går noe lenger enn voldsbegrepet. I maktbegrepet inngår også for eksempel det å holde et barn fast for å hindre det i å skade seg selv. Voldsbegrepet kan ikke sies å være helt treffende i slike tilfeller. Voldbegrepet i forhold til oppgaven kan være enhver kraftanstrengelse stor eller liten som bryter med den kroppslige integritet til et barn.⁶ Vold er gjerne bruk av makt som har til formål å forårsake smerte og ubehag.⁷

⁴ For eksempel Tv2nyhetene, <http://www.tv2nyhetene.no/innenriks/politikk/article2373415.ece>, Nettavisen, <http://www.nettavisen.no/innenriks/article2379493.ece>, NRK, http://nrk.no/nyheter/distrikt/hedmark_og_oppland/1.6302066, Dagbladet, <http://www.dagbladet.no/art/barneoppdragelse/straff/3677827> og Dagsavisen, <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article379417.ece>, <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article379538.ece>, <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article379762.ece>.

⁵ For eksempel Inge Lorange Backer (2006) Kan foreldre gi barna en "lett klaps"?, Publisert i dog Fred er ej det Bedste – Festskrift til Carl August Fleischer s 57 – (FEST-2006-caf-57), Lucy Smith (2006) Nytt i privatretten Nytt i privatretten, nyhetsbrev for informasjon på det privatrettslige området Nr. 2/2006, familierett, barnerett side 14-16 og Barneombudet (2005), Brev fra barneombudet til Justis- og politidepartementet ved statsråd Knut Storberget, <http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imarker?id=17840>.

⁶ Dette er en formulering som ligner noe på en formulering som ble brukt av Høyesterett i Rt. 1922 s. 73 (s.74), der sa retten at vold etter straffeloven § 127 forstås slik: "en hvilken som helst kraftanstrengelse stor eller liten mot en person for at overvinde en hindring eller motstand eller at tvinge."

⁷ Fremstilling av Hennem i Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt, Kirsten Sandberg (red.) (2008), Barnekonvensjonen, barns rettigheter i Norge, Oslo: Universitetsforlaget s. 256.

Med barn menes i den oppgaven ethvert menneske under 18 år. Dette er også den definisjonen som FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989 (heretter barnekonvensjonen) bruker, jfr. artikkel 1.

1.2 Avgrensning

Barneloven § 30 tredje ledd gir ikke bare et forbud mot fysisk vold, men den gir også et forbud mot å skade eller utsette den psykiske helsen til barnet for fare. Jeg vil ikke fokusere i særlig grad på psykiske skader, da det sentrale i min fremstilling er foreldrenes fysiske maktbruk. At fysisk maktbruk kan medføre psykiske skader er åpenbart, men dette vil det ikke bli fokusert på i min oppgave. Likevel vil jeg kort ta med litt om frihetsberøvelse der jeg mener det er naturlig. Dette fordi jeg mener det ikke bare er psykisk avstraffelse når et barn blir utsatt for husarrest. Ofte må en bruke makt eksempelvis dersom en trenger å føre et barn inn på rommet sitt.

Videre vil barnemishandling av mer alvorlig art og seksuelt misbruk av barn ikke bli omtalt. Dette er tilfeller som helt klart er ulovlige og vil således falle utenfor oppgavens tema.

1.3 Kilder og metode

Den primære rettskilden i forhold til oppgavens tema er barneloven § 30. I henhold til alminnelig juridisk metode tas det utgangspunkt i en naturlig språklig forståelse av ordlyden.⁸ Da overtredelse av barneloven ikke er straffebelagt må også de aktuelle bestemmelsene i straffeloven behandles. De mest aktuelle bestemmelsene i straffeloven i forhold til oppgavens tema er §§ 219 og 228, og disse vil bli behandlet i punktene 3.1.3.2 og 3.1.3.4.

⁸ Om juridisk metode se for eksempel Erik Boe (2005), Grunnleggende juridisk metode – en introduksjon til rett og rettsenkning Oslo: Universitetsforlaget og Torstein Eckhoff (1997), Rettskildelære, 4. utgave ved Jan E. Helgesen, Otta: Tano Aschehoug.

Barnekonvensjonen vil også være en viktig rettskilde, da denne skal beskytte barns rettigheter. Barnekonvensjonen pålegger statene å beskytte barn mot vold jfr. artikkel 19. Den er også gitt forrang ved motstrid av annen lovgivning jfr. lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett 21. mai 1999 nr. 30 (heretter menneskerettsloven) § 2 jfr. § 3.⁹

Forarbeidene til barnloven § 30 tredje ledd vil også ha vekt ved tolkning av lovbestemmelsen. Disse er viktige for å forstå bakgrunnen til bestemmelsen samt forståelsen av hva som ligger i de enkelte ord og uttrykk. De mest aktuelle lovforarbeidene er Ot.prp. nr. 8 (1986-87) og Innst. O. nr. 20 (1986-87), men også andre forarbeider vil bli brukt.

Rettspraksis er en viktig rettskilde. Rettspraksis viser hvordan bestemmelsen anvendes i praksis og hvordan den fungerer i rettssystemet. Det er ikke mye Høyesterettspraksis som direkte tar for seg barneloven § 30 tredje ledd. Det foreligger likevel en Høyesterettskjennelse som er av stor interesse.¹⁰ Saken var her at en stefar hadde som ledd i oppdragelsen slått to gutter på baken med flat hånd. Stefaren ble dømt i Høyesterett for overtredelse av straffeloven § 228 første ledd. Det er ikke resultatet av dommen som er det mest interessante for denne oppgaven, men noen av uttalelsene som Høyesterett kom med, ved vurderingen av om stefaren skulle frifinnes på bakgrunn av at den fysiske refselsen var gjort i oppdragelsesøyemed. Det kommer jeg tilbake til i punkt 3.2.2. Et par andre Høyesterettsavgjørelser vil også bli behandlet.

Videre vil jeg også behandle noe underrettspraksis. Underrettspraksis har ikke noen stor rettskildemessig betydning. Imidlertid vil jeg bruke underrettspraksis for å se hvor grensen for maktbruk i oppdragelsesøyemed blir trukket i praksis.

⁹ Nærmere om barnekonvensjonen i punkt 3.1.1.

¹⁰ Rt. 2005 s. 1567.

Videre vil jeg bruke juridisk teori og reelle hensyn. På bakgrunn av den debatten som har vært i det offentlige rom den senere tid kan også internettressurser være relevante for å se hvor grensen går i praksis. Med tanke på internett er det hovedsakelig blitt brukt til å finne frem i avisoppslag, men også sidene til regjeringen, barneombudet og UNICEF vil bli brukt som resurser for å finne frem til enkelte oppslag som eksempelvis, høringsnotat.¹¹ Barne- og likestillingsminister Anniken Huitfeldt har blant annet uttalt seg i Dagsavisen 7. november, der hun lovet å fokusere på minoritetsbarn som blir offer for vold i eget hjem.¹²

Oppgaven bygger med dette på alminnelig juridisk metode, når jeg skal finne ut om foreldrene har noen mulighet til å bruke vold i oppdragelsen.

1.4 Videre fremstilling

Jeg vil i det følgende starte med å gi en historisk fremstilling av hvordan utviklingen har vært i Norge når det gjelder foreldrenes refselsesrett overfor sine barn. Målet er at det skal gjøre det lettere å forstå hvorfor det i dag fortsatt råder en viss tvil om hvor den nedre grensen for ulovlighet går. I samme kapittel finner jeg det nyttig å presentere hva foreldreansvaret går ut på. Dette fordi at det er foreldreansvaret som gir foreldrene de rettigheter og plikter, som har gitt, og eventuelt fortsatt gir, foreldre en viss mulighet til å bruke makt overfor sine barn.

I kapittel 3 vil jeg ta for meg de rettslige reguleringene om foreldrenes maktbruk overfor sine barn. Det vil være barnekonvensjonen, barneloven og straffeloven som alle har ulike roller når det kommer til å sette forbud for bruk av vold mot barn. Jeg vil også her gå nærmere inn på grensedragningen som er oppstilt i rettspraksis og prøve å finne ut om det er et absolutt forbud for maktbruk, eventuelt hvor grensen for maktbruk går.

¹¹ Høringsnotat - forslag til endringer i lov 8. April 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova), Barne- og likestillingsdepartementet 21. November 2008.

¹² <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article379417.ece>.

Avslutningsvis vil jeg se på om barn har et tilstrekkelig vern mot vold i Norge i dag. Eventuelt dersom et slik tilstrekkelig vern ikke foreligger, vil jeg se på hvordan barn kan få et tilstrekkelig vern. Her vil blant annet et nytt lovforslag bli diskutert.

2. BAKGRUNNSSTOFF

2.1 Historikk

Fysisk straff av barn har i tidligere tider vært bruk som et redskap i oppdragelsen. Dette var både alminnelig utbredt og akseptert, noe disse sitatene gir uttrykk for.

”Både i hjem og skole gjaldt kravet om lydighet og disiplin, og fysisk avstraffelse var et anbefalt oppdragelsesmiddel.”¹³

”Noko som skulle tyde på at korporleg avstraffing var vanleg, var at autoriteten til husfar og retten han hadde til å straffe barn og tyende, hadde sterk ideologisk og politisk støtte i tia omkring reformasjonen og i det minste fram til opplysningstida.”¹⁴

Verken mellomalderlovgivningen eller loven til Kristian IV nevner noe om tukt av barn eller grenser for foreldremakten. Det var Christian V som først lovregulerte grensen mellom det lovlige og ulovlige bruk av straff og tukt av barn.¹⁵ I Christian V`s Norske Lov av 1687 ble

¹³ Se Gerd Hagen (2001), Barnevernets historie – om makt og avmakt i det 20. Århundret, Skien: Akribe forlag as s. 30.

¹⁴ Se Sølvi Sogner (2003), I gode og vonde dager, familieliv i Noreg frå reformasjonen til vår tid, Oslo: Det Norske Samlaget s. 185.

¹⁵ Om dette Sølvi Sogner (2003), I gode og vonde dager, familieliv i Noreg frå reformasjonen til vår tid, Oslo: Det Norske Samlaget s. 185 og Sølvi Sogner (1990), Far sjøl i stua og familien hans, trekk fra norsk familiehistorie før og nå, Oslo: Universitetsforlaget s. 70.

familiefaren gitt ikke bare rett, men plikt til å refse sine barn. I lovens sjette bok, femte kapittel artikkel fem het det:

”Husbonden maa refse sine Børn og Tyende med Kæp, eller Vond og ej med Vaapen...”.

Familiefaren kunne altså straffe barn med kjepp, men ikke med våpen. Familiefaren omfattet all makt i familien og på denne tiden da Christian V`s Norske lov kom, var foreldre overordnet barna, men mannen var også overordnet sin kone. Det krevdes vilkårsløs lydighet av barn overfor foreldre. Etter denne loven var det foreldrene sine rettigheter overfor barna som ble vektlagt. Beskyttelsen av barna var liten, og begrenset seg til at det ikke var lov å bruke våpen mot dem og at barna ikke måtte lemlestes eller bli alvorlig såret.¹⁶

Fra slutten av 1700-tallet og utover på 1800-tallet endret synet på barneoppdragelse seg gradvis. Foreldrene begynte etter hvert å lempe på de strenge kravene til disiplin. Pedagogene tok etter hvert litt forsiktig til orde for å avskaffe korporlig avstraffing av barn, både hjemme og på skolen. Etter hvert sluttet en del foreldre med å fysisk straffe barna på kroppen, men prøvde heller å lære dem å føle skyld og skam dersom de brøt reglene.¹⁷

20. juni 1891 fikk vi en lov om Indskrænking i Anvendelsen af legemlig Revselse, m. m. Første avsnitt i loven lød slik:

”Til Fremme af Opdragelsens Øiemed er Forældre og Andre, der staar i Forældres Sted, berettigede til at anvende maadenholden legemlig Revselse paa Børn, der staar under deres Myndighed”.

¹⁶ Fremstilling i for eksempel Sølvi Sogner (2003), I gode og vonde dagar, familieliv i Noreg frå reformasjonen til vår tid, Oslo: Det Norske Samlaget s. 185 og Ronny B. Skaar (2003), Forsørgelse og omsorg, Farsrollen i norsk lovgivning 1915-1981, Bergen: Diskurs Forlag s. 29.

¹⁷ Sølvi Sogner (2003), I gode og vonde dagar, familieliv i Noreg frå reformasjonen til vår tid, Oslo: Det Norske Samlaget, særlig s. 193-194.

Det gjøres her klart at måteholden kroppslig refselse av barn i oppdragelses øyemed ikke rammes av straffebestemmelser om mishandling, tvang og vold.¹⁸ Foreldrenes refselsesrett ble ikke innført ved denne loven, men ble som nevnt fra gammelt av sett på som en opplagt del av barneoppdragelsen. Ved innføringen av loven i 1891 prøvde man å regulere og begrense refselsesretten.

Den vesentlige innskrenkningen av adgangen til legemlig refselse som fant sted ved loven av 1891, var et ledd i en utvikling som allerede var i gang da loven trådte i kraft og som siden har fortsatt.¹⁹

Selv om det etter loven av 1891 var anledning til en viss kroppslig refselsesrett, så var denne begrenset og faren for å gå over den lovlige grensen var derfor sterkt tilstedet. Dersom en gikk lenger enn det loven tillot, kunne en gjøre seg skyldig i legemskrenkelse. Lovgiver fant ut at de vanlige generelle bestemmelsene var for strenge på dette området, og innførte derfor en egen bestemmelse i straffeloven som regulerte den som overskred grensen for *”maadeholden”* refselse, § 386. Paragrafen rettet seg mot den som

”uden Hensikt at skade, i Overilelse eller af Uforstand overskrider den ham tilkommende Refselsesret.”

Dersom vilkårene til straffeloven § 386 ikke var oppfylt, kunne andre bestemmelser komme til anvendelse, som for eksempel straffeloven § 228.²⁰

¹⁸ Se Ot.prp. Nr. 17 (1971-1972) s. 1.

¹⁹ Se Ot.prp. nr. 17 (1971-72) s. 1.

²⁰ Se fremstilling i Anders Bratholm (1969), Umyndige personer, Oslo: Universitetsforlaget s. 93.

Det var uklart om loven av 1891 også legitimerte frihetsberøvelse som for eksempel husarrest. Bratholm hevder at

”det er neppe slike forholdsregler bestemmelsen tar sikte på. I alle fall må foreldrene antas å ha en viss adgang til i disiplinært øyemed å anvende husarrest, men den må aldri brukes utover en forholdsvis kort tid. Heller ikke må innsperringen skje i mørke eller små rom, eller under andre usedvanlige forhold som skaper fare for angstpregede reaksjoner.”²¹

Hva som lå i begrepet måteholden refselse fremgikk ikke av lovteksten. Det måtte derfor til enhver tid tolkes hva som lå i begrepet. Den alminnelige oppfatning til enhver av hva som lå i begrepet måteholdig kunne variere sterkt, og tolkningen av hvor langt dette begrepet strakk seg var derfor problematisk.²²

Loven av 1891 ble etter hvert kritisert og barnevernslovkomiteen av 1947 drøftet om det ikke var grunn til å avskaffe foreldrenes rett til kroppslig avstraffelse. Komiteen fremsatte ikke noe forslag, da spørsmålet falt utenfor mandatet. Etter hvert som tiden gikk ble fagfolk mer og mer enig om at fysisk straff ofte skapte flere problemer enn de løste, og da særlig for små barn som ikke forstod betydningen av avstraffelse. Bratholm hevdet i en artikkel fra 1970 at det:

”er på høy tid å avskaffe foreldrenes rett til å slå barn eller på annen måte straffe dem på kroppen.”²³

Han fremholdt videre at tidligere da straffen var akseptert som et vanlig oppdragelsesmiddel av både foreldre og barn, var antakelig skadevirkningene langt mindre, enn nå når de fleste

²¹ Anders Bratholm (1969), Umyndige Personer, Oslo: Universitetsforlaget s. 94.

²² Ot.prp. nr. 17 (1971-72) s. 7 jfr. s. 1.

²³ Anders Bratholm (1970), Foreldremyndighet og omsorg for barn, En oversikt over norsk rett, artikkel i Lov og Rett i 1970 s. 142 til 157 (s. 149).

unge ikke godtar straffen. Når barna ikke godtar straffen vil de voksne raskere få dårlig samvittighet. Dette tydet på at det var på tide å avskaffe foreldrenes refselsesrett.

Foreldrenes refselsesrett ble opphevet ved lov av 25. februar 1972 nr. 3. Likevel var det uklart om det var meningen å forby enhver form for fysisk avstraffelse av barn. Usikkerheten kom av at det i forarbeidene til opphevelsesloven kunne tyde på at fortsatt skulle være en innskrenkende tolkning av straffeloven når det gjaldt forholdet mellom foreldre og barn.

Uttalelser som:

”Dersom loven av 1891 oppheves, innebærer ikke dette at enhver maktbruk i oppdragelsen vil bli forbudt og straffbar. Dette vil være helt klart for så vidt angår maktbruk som har til formål å hindre barn i å skade seg selv eller andre. Heller ikke lempelige fysiske reaksjoner som har et oppdragende formål vil bli ubetinget forbudt og straffbart.”²⁴

og videre:

”Denne rettstilstand kan gjerne uttrykkes slik at det fortsatt vil bestå en viss refselsesmyndighet og refselsesrett. Det må vel også anses som et noe tvilsomt spørsmål hvorvidt en oppheving av den uttrykkelige heimel for legemlig refselse i loven av 1891 vil medføre noen r e e l l endring i gjeldende rettstilstand.”²⁵

har vært med på å skape uklarheten.

²⁴ Se Ot.prp. nr. 17 (1971-72) s. 6.

²⁵ Se Ot.prp. nr. 17 (1971-72) s. 7 jfr. s. 1.

På bakgrunn av denne uklarheten som var oppstått, ble det et behov for klargjøring. Det var klart at retten til fysisk avstraffelse av barna var betydelig begrenset, men hvor grensen gikk var ikke kommet klart nok frem. Med utgangspunkt i dette, begynte arbeidet mot å få en lovbestemmelse med et absolutt forbud mot refselse av barn. I 1987 fikk barneloven et nytt tredje ledd, som gir et forbud mot at barn utsettes for vold. For nærmere drøftelse av denne bestemmelsen se punkt 3.1.2 nedenfor.

2.2 Generelt om foreldreansvaret

Årsaken til at foreldrene har hatt – og i begrenset utstrekning muligens fortsatt har en refselsesrett overfor sine barn, skyldes nettopp det særegne forhold som er mellom foreldre og barn. Barn har som følge av det å være barn ikke samme mulighet til verken å dra omsorg for seg selv eller ta avgjørelser på egne vegne, som det voksne, dvs. myndige personer har. Som følge av dette må noen gi barnet omsorg og ta avgjørelser for det. Disse forpliktelsene og rettighetene inngår i det som kalles foreldreansvar, og det er normalt barnets biologiske mor og far som innehar dette, jfr. barneloven §§ 2 og 3. Også andre kan ha foreldreansvar eksempelvis gjennom adopsjon jfr. lov om adopsjon 28. februar 1986 nr. 8 (adopsjonsloven) § 13 eller inngripen fra barneverntjenesten jfr. lov om barneverntjenester 17. juli 1992 nr. 100 (heretter barnevernloven) § 4-20 første ledd. Det blir ikke nærmere behandlet.

Foreldreansvaret kan deles inn i en omsorgsplikt og en bestemmelsesplikt og -rett. Innholdet av foreldreansvaret blir i hovedsak regulert av barneloven § 30. Første ledd første punktum stiller opp et krav om at barnet har rett på ”*omsut og omtanke*” fra de som har foreldreansvaret. Foreldrene har plikt å gi barnet omsorg, det er vanlig å hevde at barnet har rett på kjærlighet, trygghet, oppmerksomhet og nødvendig stell og pleie. At omsorg også innebærer at barnet har krav på kjærlighet fra den eller de som har foreldreansvaret er det imidlertid ikke full enighet om. Førsteamanuensis dr. juris Lena R. L. Bendiksen er av den oppfatning at forsvarlig omsorg ikke strekker seg så langt at en rett til kjærlighet omfattes.²⁶

²⁶ Se Lena R. L. Bendiksen (2007), Fratakelse av foreldreansvar og adopsjon som barnevernstiltak, En rettsvitenskaplig analyse, Avhandling levert for graden Doctor juris ved universitetet i Tromsø Det juridiske fakultet, høst 2007 s. 202.

Videre har barnet rett på tilsyn og mulighet for lek og samvær med andre barn, og barnet må også stimuleres i sin utvikling.²⁷ Barnets rett på omsorg og omtanke er bevisst skjøvet i forgrunnen av lovgiveren, da dette skal være den grunnleggende forpliktelsen.²⁸

Etter § 30 første ledd andre punktum har de som har foreldreansvaret rett og plikt til å ta avgjørelser for barnet i personlige forhold. I dette ligger det som tradisjonelt ble kalt for foreldremyndigheten. Det gjøres klart ved bestemmelsen at det er de som har foreldreansvaret som skal ta avgjørelser når det gjelder spørsmål om barnets personlige forhold, blant annet om oppdragelsen.²⁹ Retten blir imidlertid begrenset av barnets rett til medbestemmelsesrett og retten til å bestemme selv jfr. barneloven §§ 31-33. Foreldrene har altså ikke bare en rett til å ta avgjørelser, men en plikt til å treffe avgjørelser. Der barnet ikke kan gjøre det selv, må foreldrene gjøre det for barnet. Foreldreansvaret er ikke gitt for foreldrenes skyld, men skal utøves ut fra hva barnet har som behov og interesser, jfr. § 30 første ledd tredje punktum. Det betyr likevel ikke at foreldrene skal bøye seg for barnet i alle spørsmål, men ta avgjørelser som vil være til barnets beste på både kort og lang sikt.

Loven pålegger de med foreldreansvaret å gi barnet en forsvarlig oppdragelse og forsørgelse, jfr. barneloven § 30 annet ledd. Med forsørgelse mener loven her det rent praktiske som å sørge for mat, klær, et sted og bo osv, ikke hvem som skal betale for det.³⁰ Den økonomiske siden reguleres av kapittel 8 i loven. Det fremgår videre av § 30 annet ledd andre punktum at foreldrene skal sørge for at barnet får utdanning ”etter evne og givnad”. Barnet har altså krav på at foreldrene legger forholdene til rette slik at de kan få en utdanning som passer barnets personlighet.

Med lov 6. februar 1987 nr. 11 om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn) fikk vi et nytt tredje ledd i barneloven § 30, bestemmelsen forbyr bruk av vold i

²⁷ Se fremstilling av foreldreansvaret Lucy Smith og Peter Lødrup (2006), Barn og foreldre, 7.utgave, 1. Opplag, Oslo: Gyldendal Akademiske s. 102 flg.

²⁸ Se NOU 1977: 35 side 46-47.

²⁹ NOU 1977: 35 side 123.

³⁰ NOU 1977: 35 side 123.

oppdragelsen. Denne bestemmelsen vil jeg komme grundig innpå senere, punkt 3.1.2 nedenfor.

Retten til å ta økonomiske avgjørelser for barnet blir regulert av lov om vergemål for umyndige 22. april 1927 nr. 3 (heretter vergemålsloven) jfr. barneloven § 30 fjerde ledd. Dette byr vanligvis ikke på noen problemer, da det som regel er de som har foreldreansvaret som også er vergen for barnet jfr. vergemålsloven § 3.

Det lar seg vanskelig gjøre å sette opp uttømmende regler om hva som ligger i omsorgsplikten foreldrene har for sine barn. Loven setter heller ikke opp noen modell for hvordan den skal utføres. Det er en vanskelig oppgave for myndighetene å kontrollere at alle barn får den omsorgen de har rett til. Mulighetene for sanksjoner er heller ikke mange. Dersom omsorgen ligger utenfor et minimum, kan barnevernet gripe inn.

Dersom foreldrene ikke oppfyller sine plikter overfor barnet, har barneverntjenesten et subsidiært ansvar for å sørge for at barnet får nødvendig hjelp og omsorg samt trygge oppvekstvilkår, jfr. barnevernloven § 1-1. Barneverntjenesten rår over et vidt spekter av tiltak for å hjelpe barn i en slik situasjon. Noen er frivillige og forutsetter samtykke jfr. barnevernloven § 4-4, mens andre utøves ved tvang som for eksempel omsorgsovertakelse etter § 4-12. Det faller utenfor denne oppgaven å gi en redegjørelse for de ulike barnevern tiltakene, vilkårene, virkningene og så videre. Poenget her er kun å vise at barneverntjenesten har et subsidiært ansvar i de tilfellene foreldrene ikke oppfyller sine forpliktelser.

Dette viser altså at de med foreldreansvaret har omfattende rettigheter og forpliktelser hva gjelder barns oppdragelse og hverdag. Det som i det følgende skal problematiseres er i hvilken grad foreldreansvaret også gir foreldrene rett til å utøve makt overfor sine barn.

3. RETTSLIGE REGULERINGER AV FORELDRENEs MAKTBRUK OVERFOR SINE BARN

3.1 Forbud mot vold

3.1.1 Barnekonvensjonen, spesielt artikkel 19

Alle mennesker er beskyttet av menneskerettighetene. Det ble slått fast i FNs verdenserklæring om menneskerettigheter fra 1948 artikkel 1:

”Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og samme menneskerettigheter.”

Barnekonvensjonen kom i 1989. Konvensjonens siktemål er barns særlige stilling og behov. Før barnekonvensjonen kom, hadde det tidligere kun vært erklæringer om barns rettigheter. I 1924 kom den første menneskerettighetserklæringen som gjaldt spesielt for barn (Declaration on the Rights of the Child).³¹ Når barnekonvensjonen er en konvensjon og ikke en erklæring innebærer det at den er rettslig bindende for de stater som ratifiserer den.³² Konvensjonen trådte i kraft 2. september 1990 og ble ratifisert av Norge i 1991. I 2003 ble barnekonvensjonen en del av norsk lov, ved at den ble inkorporert gjennom menneskerettsloven med virkning fra 1. oktober 2003. Barnekonvensjonen gjelder som norsk lov og ved eventuell motstrid mellom konvensjonen og norsk lov skal konvensjonen gå foran annen lovgivning jfr. menneskerettsloven §§ 2 og 3. Barnekonvensjonen har således fått en sterk stilling i norsk rett.

³¹ Se fremstilling i Njål Høstmælingen (2003), Internasjonale menneskerettigheter 2. Opplag 2004, Oslo: Universitetsforlaget, s. 53 flg. og Lucy Smith i Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt, Kirsten Sandberg (red.) (2008), Barnekonvensjonen, barnsrettigheter i Norge, Oslo: Universitetsforlaget s. 15 flg.

³² Lucy Smith i Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt, Kirsten Sandberg (red.) (2008), Barnekonvensjonen, barnsrettigheter i Norge, Oslo: Universitetsforlaget s. 15.

Barnekonvensjonen skiller seg ut fra andre menneskerettskonvensjoner da den utelukkende gjelder barns rettigheter, og samtidig innehar alle de alminnelig anerkjente menneskerettighetene i en og samme konvensjon. I barnekonvensjonen defineres ”*ethvert menneske under 18 år*” som barn jfr. artikkel 1. Konvensjonen er også spesiell på det området at den er ratifisert av nesten alle verdens stater. Unntaket her er USA og Somalia.³³ I 2000 kom det to tilleggsprotokoller til barnekonvensjonen, en om barn i krig og en om seksuell utnyttelse av barn. Norge har ratifisert også disse.

Barnekonvensjonen har fire grunnprinsipper, ikke diskriminering i artikkel 2, barnets beste i artikkel 3, barnets rett til liv og utvikling i artikkel 6 og barnets rett til å bli hørt i artikkel 12.³⁴ Disse har betydning ved tolkning av de fleste andre artikler i konvensjonen.

Barnets rett til ikke å bli utsatt for vold er vernet av barnekonvensjonen. Denne rettigheten kommer til uttrykk i flere av konvensjonens artikler, særlig er det fremhevet i artikkel 19. Beskyttelse mot vold fremgår også av generelle menneskerettigheter som for eksempel i Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK). Dog er barn er en særlig utsatt gruppe på grunn av sin fysiske og mentale umodenhet, og barnekonvensjonen går lenger i å gi barn rettigheter for vern mot vold.

Barnekonvensjonen artikkel 19 er ment til å beskytte barn mot alle former for vold. Det er imidlertid flere artikler i konvensjonen som tar sikte på å beskytte barn mot vold, for eksempel artikkel 28 nr. 2 om utøvelse av disiplin i skolen og artikkel 37 om beskyttelse mot tortur. Imidlertid er det artikkel 19 som er mest aktuell for foreldrenes maktbruk overfor sine barn og således mest relevant for denne oppgaven.

³³ UNICEF, <http://www.unicef.no/Barnekonvensjonen>.

³⁴ Se foreksempel Lucy Smith i Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt, Kirsten Sandberg (red.) (2008), Barnekonvensjonen, barnsrettigheter i Norge, Oslo: Universitetsforlaget s. 17 og Petter F. Wille i Mary-Ann Hedlund (2008), Barnerett – i et internasjonalt perspektiv, Bergen: Fagbokforlaget s. 131.

Artikkel 19 er ment til å beskytte barn mot vold fra foreldre og andre som har omsorgen for barnet. Bestemmelsen pålegger statene å gjennomføre nødvendige tiltak for å sikre at barn ikke blir utsatt for fysisk eller psykisk vold fra sine omsorgspersoner. Artikkel 19 gir ikke bare barna beskyttelse mot vold, men også mot mishandling og forsømmelig behandling. Hva som skal forstås med de forskjellige begrepene er ikke presisert noe nærmere i konvensjonen. Etter en naturlig språklig forståelse av ordlyden, omfatter ”fysisk vold” alle former for fysisk vold mot barn, dette blir det også støttet opp om gjennom UNICEF`s handbook. Her heter det:

*”Article 19 goes beyond children`s right to protection from what is arbitrarily defined as ”abuse” in different societies, and beyond their right to protection, guaranteed under article 37, from torture and cruel, inhuman or degrading treatment or punishment; article 19 requires children`s protection from ”all forms of physical or mental violence” while in the care of parents or others”.*³⁵

I mai 2006 avga barnekomiteen generelle kommentarer om fysisk avstraffelse av barn. Det fremkommer der at barnekomiteens definisjon av fysisk vold omfatter enhver form for fysisk maktanvendelse, som har til formål å forårsake smerte eller ubehag.³⁶

Artikkel 19 pålegger statene å gjøre alle egnede tiltak som er nødvendig for å få en tilstrekkelig beskyttelse av barna. Beskyttelsen gjelder både maktbruk fra statens myndigheter, men også, og i særdeleshet, at staten skal beskytte barna mot vold fra andre personer. Barnekonvensjonen har ingen unntak fra artikkel 19, og beskyttelsen mot vold i artikkel 19 er således absolutt.

3.1.2 Barneloven § 30 tredje ledd

³⁵ UNICEF (2007), Implementation handbook for the convention on the right of the child (ed. by Hodgkin, Rachel and Peter Newell), 3rd edition, se også <http://www.unicef.no/page?id=95&key=503> s. 249.

³⁶Se fremstilling av Ragnhild Hennum i Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt, Kirsten Sandberg (red.) (2008), Barnekonvensjonen, barnsrettigheter i Norge, Oslo: Universitetsforlaget s. 255 og 256.

I 1987 ble det tilføyd et nytt tredje ledd i barneloven § 30. Det lyder:

”Barnet må ikkje bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare.”

Etter forarbeidene skal ordet ”vold” forstås slik at det er fysisk vold som rammes etter dette alternativet og voldsbegrepet skal tolkes i samsvar med straffeloven § 228.³⁷ Når det gjelder annet alternativ er dette mer en standard for god barneoppdragelse. Etter forarbeidene var dette allerede en uskreven regel i norsk rett, men flertallet så det som en fordel å lovfeste regelen når det først skulle inntas en regel om forbud mot vold.³⁸ Spørsmålet som kan stilles er om bestemmelsen innebærer et absolutt forbud mot all bruk av fysisk makt overfor barn.

Barneloven § 30 tredje ledd inneholder et forbud mot å bruke vold mot eller skade barn i oppdragelsen. Bestemmelsen kom inn i loven for å synliggjøre at refselsesretten var opphørt. Det kan blant annet utledes av forarbeidene der det uttales at:

”Et uttrykkelig forbud i barneloven mot at foreldrene bruker vold overfor sine barn, vil kunne gjøre langt flere klar over det forbudet som allerede kan utledes av gjeldene rett.”³⁹

Det er ingen sanksjoner knyttet til barneloven § 30 tredje ledd. Det er således straffelovens bestemmelser som vil være avgjørende for vurderingen om en handling er straffbar eller ikke. De mest aktuelle bestemmelsene i forhold til voldsvurderingen og barneloven § 30 tredje ledd vil være straffeloven §§ 219 og 228, jfr. nedenfor.

³⁷ Innst. O. nr. 20 (1986-87) s. 3.

³⁸ Se Innst. O. nr. 20 (1986-87) s. 4.

³⁹ Ot.prp. nr. 8 (1986-87) s. 7.

Årsaken til at et nytt tredje ledd ble tilføyd var for å avklare tvilsomme grensespørsmål og fordi det ble antatt at en slik bestemmelse ville ha opplysningsverdi og en holdningsskapende virkning.⁴⁰

Behovet for bestemmelsen kom som en følge av at det etter opphevelsen av den tidligere lovhjemmelen der foreldre hadde en viss refselsesrett, ikke var noen særskilt bestemmelse om foreldrenes forbud mot å bruke vold i oppdragelsen. Som vist i punkt 2.1 innebar ikke opphevelsen av refselsesretten et absolutt forbud mot all maktutøvelse mot barn. At det ikke kom klart frem av lovendringen i 1972 at det var meningen å avskaffe refselsesretten helt, ble det også vist til i forarbeidene til barneloven § 30 tredje ledd.⁴¹

Andre forhold hadde også betydning for behovet for en uttrykkelig lovbestemmelse på området. Blant personale som jobber med forholdet mellom barn og foreldre, der i blant psykologer og psykiatere, er det nesten fullstendig enighet om at vold i barneoppdragelsen er forkastelig. Risikoen for psykisk skade er større enn utsiktene til positive virkninger av slike oppdragelsesmetoder.⁴²

Et annet viktig moment i denne sammenheng, er at barn bør ha samme rett til beskyttelse av sin fysiske integritet som voksne. Det reageres kraftig når det brukes vold mot en voksen, og barn bør ikke ha mindre vern enn dette. Det kan muligens også hevdes at det er mer klanderverdig å slå et lite barn som kanskje er ute av stand til å forsvare seg, og på den måten trenger de gjerne et ekstra sterkt vern.⁴³

Ut fra plasseringen av bestemmelsen i § 30, retter forbudet seg direkte til de som har foreldreansvaret. Det er likevel klart at andre heller ikke har noen rett til å bruke vold mot barn da det vil rammes direkte av straffeloven. Det kan imidlertid spørres om hvorfor

⁴⁰ Se Ot.prp. nr. 8 (1986-87) s. 3.

⁴¹ Se Innst. O. nr. 20 (1986-87) s. 1.

⁴² Se Ot.prp. nr.8 (1986-87) s. 6.

⁴³ Ot.prp. nr. 8 (1986-87) s. 6 og Forh. O. (1986-87) s. 88 og s. 98.

barneloven har en egen bestemmelse som forbyr nettopp dem med foreldreansvaret å utøve vold ovenfor barn. Det har sammenheng med foreldreansvarets innhold, det at barn er i et avhengighetsforhold til foreldrene og den tidligere refselsesretten.

Spørsmålet blir så om innføringen av barneloven § 30 tredje ledd medførte et absolutt forbud mot bruk av vold i oppdragelsesøyemed. Etter en naturlig språklig forståelse av bestemmelsen, kan det forstås slik at det skal gjelde et totalforbud av bruk av vold i barneoppdragelsen. Helt absolutt kan forbudet likevel ikke forstås. For det først må det i de tilfeller hvor det vil være nødvendig for å hindre at barn skader seg selv eller andre personer eller ting, være tillat å bruke en viss fysisk makt overfor barnet. Det vil da heller ikke anses å gå inn under voldsbegrepet.⁴⁴ Dette følger direkte av at foreldrene har en omsorgsplikt og det å forhindre barnet i å skade seg selv eller andre vil være en del av det å ha omsorgen for det. Selvsagt vil det her gå en grense for den maktbruken som utøves.

I forarbeidene blir det hevdet at det er:

”den unødvendige og illegitime maktbruk mot barn en ønsker å ramme.”⁴⁵

Eksempler på lovlige handlinger der makt kan være nødvendig, kan være å løfte og bære med seg hjem en toåring som slår seg vrang i butikken, eller holde et barn fast for å hindre det i å slå og bite andre barn. Likså kan foreldre hindre barnet sitt i å hoppe fra bryggekannten dersom barnet ikke kan svømme. Handlinger som bærer preg av å ta vare på barnet og hvor maktbruken er begrenset vil kunne godtas som lovlige. I et nødrettsperspektiv vil handlinger som er ment å avverge at barnet skader seg selv eller andre ikke rammes av barneloven § 30 tredje ledd, og vil bli straffrie så lenge handlingen står i forhold til den faren som skal avverges.⁴⁶ Det har i tillegg vært en viss tvil om maktforbudet også for øvrig er absolutt. I

⁴⁴ Se fremstilling i Ot.prp. nr. 8 (1986-87) s. 7.

⁴⁵ Innst. O. nr. 20 (1986-87) s. 3.

⁴⁶ Høringsnotat – forslag til endringer i lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova), Barne- og likestillingsdepartementet 21. november 2008,

forarbeidene fremkommer uttalelser som trekker det i tvil. Flertallet understreket her at bestemmelsen:

”ikke innebærer et totalforbud mot bruk av fysisk makt overfor barn.”⁴⁷

Videre ble det lagt til grunn at:

”Det er i første rekke mer hardhendt fysisk avstraffelse som vil bli rammet. Dette vil gjelde slag med gjenstander, ørefiker og andre former for markert fysisk avstraffelse som fører med seg vesentlig smerte eller unødig ydmykelse. Derimot vil flertallet peke på at mer lempelige irttesettinger som innebærer en rimelig avpasset bruk av fysisk makt, ikke vil rammes. Som eksempel på dette kan nevnes lette klaps.”⁴⁸

Det ble reagert kraftig på disse uttalelsene i forarbeidene fra flere hold. Under debatten i Odelstinget ble det presisert av ordføreren og justiskomiteens formann at det bare var holding og hindrig for å unngå at barnet skader seg selv som justiskomiteen hadde ønsket å unngå, samt *”lette klaps”*.⁴⁹ Det ble senere i debatten uttalt fra statsråd Helen Bøsterud at:

”Hensikten med loven er at barn skal ha samme rett som voksne til beskyttelse av sin fysiske integritet. Hvis dette skal oppnås, må barnet ha krav på et særskilt vern.”

Videre sier hun:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/Hoyringar/hoeringsdok/2008/horing---forslag-til-endring-i-barnelove/horingsnotat.html?id=536972> s. 12.

⁴⁷ Se Innst. O. nr. 20 (1986-87) s. 3.

⁴⁸ Se Innst. O. nr. 20 (1986-87) s. 4.

⁴⁹ Forh. O. (1986-87) s. 86-87.

”Det er ikke bare like klanderverdig å bruke vold mot et barn som mot en voksen. Det er mer klanderverdig.”⁵⁰

På bakgrunn av denne debatten er det ikke tvil om at foreldrenes refselsesrett i utgangspunktet er opphevet. Det som er usikkert er om det likevel er lov til å gi sine barn letter klaps i oppdragelses øyemed og i tilfelle hva som er lettere klaps. Dette vil bli utdypet i punkt 3.2.

3.1.3 Straffeloven

3.1.3.1 Innledning

Straffelovens bestemmelser om legemsfornærmelse i § 228 og straffeloven § 219 om volds bruk i familieforhold, vil være de mest sentrale bestemmelsene når det gjelder foreldrenes maktbruk overfor sine barn. Også andre bestemmelser i straffeloven kan bli aktuelle når det gjelder foreldrenes maktbruk overfor egne barn, det gjelder også i forhold til barneloven § 30 tredje ledd annet alternativ *”på anna vis...”*. Det alternativet blir i forarbeidene karakterisert som en sanksjonsløs standart for god barneoppdragelse.⁵¹ Det kan her likevel hende at straffelovens bestemmelser som § 223 om ulovlig frihetsberøvelse, §§ 246 og 247 om ærekrenkelser og § 390 a om hensynsløs atferd, kan komme inn. Når det gjelder § 223 kan den bli aktuell ved for eksempel husarrest. Dersom husarrest skal kunne aksepteres må den være kortvarig og ikke skade barnet verken fysisk eller psykisk. Den må heller ikke utføres i små mørke rom.⁵² Disse bestemmelsene kan som sagt bli aktuelle, men er ikke fullt så treffende for temaet i oppgaven og vil derfor ikke bli utdypet nærmere.

For å kunne straffes etter straffeloven må de fire straffbarhetsbetingelsene være oppfylt. Det må finnes et straffebed som passer handlingen, og det må ikke forligge noen straffrihetsgrunn,

⁵⁰ Forh. O. (1986-87) s. 98.

⁵¹ Se Ot.prp. nr. 8 (1986-87) s. 9 og 10.

⁵² Se mer om dette i for eksempel Lucy Smith og Peter Lødrup (2006), Barn og foreldre, 7. utgave, 1. opplag, Oslo: Gyldendal Akademiske s. 108 og Anders Bratholm i Lov og Rett 1971, Adgangen til å berøve barn og ungdom friheten s. 129-137(s. 135-136).

dvs. at handlingen må være rettstridig. Videre må det foreligge subjektiv skyld hos gjerningsmannen, som hovedregel er det snakk om forsett, og til slutt må handlingen være foretatt av en tilregnelig person.⁵³

I forhold til oppgavens tema er det interessante hvilke handlinger fra foreldrene som kan rammes av de ulike straffebedene. Fremstillingen vil bli konsentrert om straffelovens § 228 og § 219. Foreldrene må ha handlet i strid med et straffesanksjonert forbud eller påbud som er fastsatt i formell lov eller i forskrift gitt med hjemmel i formell lov.⁵⁴ I tillegg vil det bli redegjort for om handlingen kan bli straffri pga. provokasjon, jfr. straffeloven § 228 tredje ledd.

3.1.3.2 Straffeloven § 228

Første ledd i straffeloven § 228 inneholder to alternative gjerningsbeskrivelser. Første alternativ er ”*øver Vold mot en andens Person*” på legeme, andre alternativ er ”*paa anden Maade fornærmer ham paa Legeme*”. Handlingen må altså ramme en annen person, noe den helt klart gjør dersom en forelder bruker vold mot barnet sitt. Et barn er et selvstendig individ på lik linje som andre mennesker, og vold fra foreldre mot barn rammer derfor en annen person. I praksis er det første alternativ, det å øve vold mot en annen person, som oftest kommer til anvendelse. Det er gjerne også det alternativet som omtales som vold etter barneloven § 30 tredje ledd og vil være det mest aktuelle for denne oppgavens tema.

Med sikte på straffeloven § 127 har Høyesterett godtatt en lagmannsbelæring om at det med vold forstås:

⁵³ Straffbarhetsbetingelsene er for eksempel fremstilt hos Johs. Andenæs (2004) Alminnelig strafferett, 5. utgave, 2. opplag ved Magnus matningsdal og Georg Fredrik Rieder-Mohn, Oslo: Universitetsforlagets. 101 flg. og Ståle Eskeland (2006), Strafferett, 2. utgave, Oslo: Cappelen Akademiske Forlag s. 64 flg.

⁵⁴ Se Ståle Eskeland (2006), Strafferett, 2. utgave, Oslo: Cappelen Akademiske s. 64.

”en hvilkensomhelst kraftanstrengelse stor eller liten mot en person for at overvinde en hindring eller motstand eller at tvinge.”⁵⁵

Problemet er ikke helt det samme i straffeloven § 228 og kan således ikke brukes som en generell definisjon. I § 127 kreves det at volden blir brukt som middel til å tvinge tjenestemann til noe, mens det § 228 er det volden selv som blir straffet. Dersom samme betegnelse blir brukt for § 228 vil det være å trekke det for langt.⁵⁶ Dog kan man bruke det i vurderingen av hva som skal forstås med vold.

Grensen må trekkes skjønnsmessig og forskjellige momenter kan få betydning, eksempelvis graden av voldsomhet og om handlingen er krenkende.⁵⁷ Det er ikke noe krav i loven om at kraftanstrengelsen skal lede til smerte, skade eller merke på kroppen. Dersom volden etterlater seg merke kan det bli et spørsmål om handlingen skal subsumeres under straffeloven § 229. Straffeloven § 229 regulerer

”den som skader en anden paa Legeme eller Helbred...”

Straffeloven § 229 handler om de mer alvorlige legemsbeskadigelsene. Straffeloven § 229 gjelder skader på legeme eller helbred, det kan likevel ikke trekkes så hårfint opp at det gjelder alle forstyrrelser i legemets anatomiske og fysiologiske tilstand. Dersom legeme får påført et blått merke eller et lite risp, regner en det som legemsfornærmelse og ikke beskadigelse.⁵⁸ Paragrafen vil ikke bli nærmere omtalt her, da det er straffeloven § 228 som er mest aktuell for problemstillingen i oppgaven.

⁵⁵ Rt. 1922 s. 73 (s. 74).

⁵⁶ Nærmere fremstilling i Johs. Andenæs (2008), Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene, samlet utgave ved Kjell V. Andorsen, Oslo: Universitetsforlaget s. 62.

⁵⁷ Nærmere fremstilling i Johs. Andenæs (2008), Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene, samlet utgave ved Kjell V. Andorsen, Oslo: Universitetsforlaget s. 62.

⁵⁸ Johs. Andenæs (2008), Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene, samlet utgave ved Kjell V. Andorsen, Oslo: Universitetsforlaget s. 84.

Eksempler på vold kan være lugging, slag, spark og klyping. Når det gjelder annet alternativ ”*paa anden Maade fornærmer ham paa Legeme*”, kan spytting på en annen person være et praktisk eksempel. I straffeloven § 228 er vold og fornærmelse på annen måte likestilt det vil derfor ikke ha noen betydning å avgjøre om det forligger vold eller fornærmelse av annen art.

Det problematiske i forhold til temaet jeg behandler blir således hva som inngår i begrepet ”*vold*” i straffeloven § 228. Er det all voldsbruk slik barneloven i utgangspunktet tyder på, eller vil visse lettere klaps falle utenfor slik barnelovens forarbeider tyder på.

Når det gjelder straffeloven § 228 annet ledd så utvides strafferammen dersom handlingen har ført til bestemte følger. Dette vil ikke bli nærmere behandlet her.

Gjelder det flere krenkelser som er tilføyd ved forskjellige anledninger betraktes disse som flere selvstendige forbrytelser etter § 228. Gjelder det derimot flere krenkelser som er tilføyd ved samme anledning vil det bli betraktet som en forbrytelse etter § 228. Forutsetningen er at det er den samme personen som blir krenket. Er det flere personer som blir krenket ved samme anledning, anses det som like mange straffbare forhold som fornærmede. Offeret blir ofte tilføyd flere slag og spark ved samme anledning det kan få betydning for strafferammen, men det vil også prosessuell betydning. Retten kan på denne måten bygge på andre enkelthandlinger enn de som er fremstilt i tiltalen.⁵⁹

3.1.3.3 Provokasjon

Tredje ledd i straffelovens § 228 åpner muligheten for straffefritak ved provokasjon og retorsjon. Dette reiser særlige spørsmål for mitt tema, ved at det kan spørres om barn i samme

⁵⁹Andenæs (2008), Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene, samlet utgave ved Kjell V. Andorsen, Oslo: Universitetsforlaget s. 66 og Svei Slettan og Toril Marie Øie (1997) Forbrytelse og straff, Lærebok i strafferett, Oslo: Tano Aschehoug s. 231.

grad som voksne, har evne til å provosere i den forstand at bestemmelsen kommer til anvendelse.

Provokasjon i strafferettslig forstand, vil si at fornærmede påvirker en annen til å begå en straffbar handling.⁶⁰ En legemsfornærmelse kan bli straffri fordi den er en gjengjeldelse av en forutgående legemsfornærmelse eller ærekrenkelse. Dersom den angrepne ikke går lenger enn å forsvare seg, er det snakk om nødverge og ikke provokasjon. Nødverge er lovlig og straffri, mens provokasjon etter § 228 tredje ledd bare kan lates straffri. En nødvergesituasjon kan gå over til å bli en gjengjeldelse. Retorsjon åpner muligheten for at angriperen kan lates straffri, dette vil ikke bli nærmere behandlet her, da det vil ligge utenfor oppgavens tema å behandle vold som er gjort i gjengjeldelse av vold.

Når det gjelder straffrihet som følge av provokasjon mellom foreldre og barn, gjelder det som utgangspunkt de samme reglene som etter straffeloven § 228 tredje ledd. Det er likevel etter rettspraksis krav om at barnet etter sin alder og modenhet har innsett karakteren av sin forgåelse. Det skal mye til for at foreldrenes legemsfornærmelse overfor et barn kan bli straffri.⁶¹ I Rt. 1978 s. 1506 fremgår det på side 1509 at:

”Alt hva en vidløftig 5 1/2åring kan formå, så kan han dog ikke sies å ha provosert stefaren slik at det kan begrunne at stefaren kan lates straffri p.g.a. provokasjon, jfr. strl. § 228 tredje ledd. Den nedkalte vrede må ses i sammenheng med refselsesretten som her klart er overskredet.”

Her var saken at en stefar hadde øvet vold mot sin 5 ½ år gamle stesønn. Stefaren var blitt opphisset på grunn av guttens oppførsel og slo han, slik at stesønnen fikk bloduttredelse over korsryggen, baken og låret. Merkene på kroppen var slik at moren fant grunn til å kjøre sønnen til sykehus. Selv om stesønnen hadde hatt en slik oppførsel som gjorde stefaren sint,

⁶⁰ Provokasjon blir for eksempel fremstilt i Andenæs (2008), Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene, samlet utgave ved Kjell V. Andorsen, Oslo: Universitetsforlaget s. 74 flg.

⁶¹ Se Ot.prp. nr.8 (1986-87) s. 8.

kunne ikke dette gi grunnlag for frifinnelse på grunn av provokasjon. Dommen viser at det skal en del til før provokasjon kan anvendes som straffrihetsgrunn fra foreldrenes side. En kan vel si at det er foreldrene som må holde hodet kaldt i slike situasjoner.

Barnemishandlingsutvalget drøftet spørsmålet om provokasjon fra barnet side kan føre til straffrihet, de konkluderte med at:

”...de som oppdrar barn og andre må tåle atskillig fra en mindreårig uten å svare til vold”.⁶²

Vi har et annet eksempel fra rettpraksis Rt. 1990 s. 1155. Her var tilfellet at tiltalte i irritasjon over at hans sønn på ca 1 ¾ år hadde bitt han i hånden, gav tiltalte sønnen et knips på munnen som medførte kutt i leppen. Det ble uttalt på side 1156 i dommen at når det gjaldt et barn på alderstrinn som det her var tale om, så var det ikke rom for å bruke straffeloven § 228 tredje ledd. Dommen viser at det ikke gis særlig rom for å anvende provokasjon som straffrihetsgrunn fra foreldrenes side hva angår maktbruk på små barn.

Da loven av 1891 om innskrenking i anvendelsen om legemlig refselse var gjeldene var det en aktuell straffrihetsgrunn for foreldrene at volden ble utøvet i oppdragelsesøyemed. Etter at loven i 1972 ble opphevet, er dette selvsagt ingen straffrihetsgrunn. Det var likevel ikke helt tydelig og man fikk derfor en ny bestemmelse i barneloven § 30 tredje ledd, se fremstilling punkt 3.1.2

3.1.3.4 Straffeloven § 219

Straffeloven § 219 er en bestemmelse som retter seg mot vold og krenkelser i familieforhold. Bestemmelsen går blant annet på forsømmelse og mishandling av barn man har ansvar for.

⁶² Se Ot.prp. nr. 8 (1986-87) s. 8.

Straffeloven § 219 blir brukt dersom det er grov vold eller gjentatte episoder jfr. Ot.prp. nr.113 (2004-2005) s. 40 og 41.

Bestemmelsen ble oppdatert både materielt og språklig ved lovendring av 21. desember 2005. Tidligere var bestemmelsen lite tilgjengelig og lite tidsmessig. Den gamle § 219 inneholdt også til dels kompliserte vilkår.⁶³ Tidligere het det i § 219 at med fengsel straffes den som:

”... ved Vanrøgt, Mishandler eller anden lignende Adfærd oftere eller grovt krænker sine Pligte mot Ægtefælle eller Barn...”

Før endringen i 2005 ble straffeloven § 219 ikke så mye brukt, siden de mer generelle bestemmelsene som for eksempel § 228 heller ble anvendt. Dette framgår også av forarbeidene til endringen av straffeloven § 219, hvor det het at:

”I saker om vold i nære relasjoner brukes oftere de alminnelige straffebestemmelsene om legemskrenkelser enn § 219.”⁶⁴

Det er likevel noen eksempler fra rettspraksis før endringen. I en dom inntatt i Rt. 2004 s. 595 kom straffeloven § 219 til anvendelse. Her var saken at tiltalte hadde over et lengre tidsrom utsatt to sønner og en stesønn for forskjellige former for angrep. Selv om de enkelte krenkelsene neppe gikk ut over de handlinger som omfattes av straffeloven § 228 første ledd, ble forholdene samlet sett på som alvorlige overgrep.⁶⁵ Det blir videre i dommen under punkt 12 påpekt at:

⁶³ Ot.prp. nr. 113 (2004-2005) s. 38.

⁶⁴ Se Ot.prp. nr. 113 (2004-2005) s. 31.

⁶⁵ Se Rt. 2004 s. 595 punkt 11.

”Straffeloven § 219 omfatter etter sin ordlyd et bredt spekter handlinger og unnlatelser. Domfelte har i dette tilfellet klart gått for langt i sin bruk av fysiske virkemidler i oppdragelsen av guttene.”

Straffeloven § 219 kom også til anvendelse i en kjennelse inntatt i Rt. 2005 s. 938. Her hadde tiltalte krenket og mishandlet sin adoptivdatter fra hun var 4 år til 16-års alderen. Også her ble det hevdet at straffeloven § 219 omfatter et bredt spekter handlinger og unnlatelser og det ble videre uttalt at det i den aktuelle saken var tale om en grovere overtredelse av straffebestemmelsen.⁶⁶

I forarbeidene til endringen av loven kommer det frem at straffeloven § 219 skal bli brukt med tanke på grov krenkelse eller gjentatte krenkelser. Departementet hevder at:

”det er særlig aktuelt å bruke den nye bestemmelsen på tilfeller der offeret er krenket flere ganger. På denne bakgrunn foreslår departementet å videreføre vilkåret om at krenkelsen må ha vært grov eller gjentatt. Gjelder det en enkeltstående mindre alvorlig handling, er det mer nærliggende at den bedømmes etter de generelle reglene.”⁶⁷

Videre uttales det:

”Det er departementets ønske at den nye straffebestemmelsen mot vold i nære relasjoner heretter skal anvendes i stedet for de generelle bestemmelsene når vilkåret er oppfylt.”

Dersom det er tiltale etter § 219 kan dette bedømmes som en sammenhengende forbrytelse, selv om det er flere forbrytelser ved ulike anledninger. Det fremgår av gjerningsbeskrivelsen

⁶⁶ Se Rt. 2005 s. 938 punkt 12.

⁶⁷ Se Ot.prp. nr. 113 (2004-2005) s. 41.

”gjentatt mishandler”. Dette kalles ofte for kollektivforbrytelser, dersom virksomheten skjer i sammenheng, blir den bedømt for et straffbart forhold. Eksempel på det kan være et barn som blir utsatt for mishandling daglig.⁶⁸

Vold i nære relasjoner som mellom foreldre og barn er en særlig utsatt gruppe og man har på denne bakgrunn funnet det nødvendig å ha et eget straffebud om det. Tidligere har straffeloven § 219 vært utidsmessig og vanskelig tilgjengelig, ved moderniseringen av bestemmelsen vil en nå få bestemmelsen litt mer frem i lyset.⁶⁹

I dag lyder § 219 slik:

”Den som ved å true, tvinge, begrense bevegelsesfriheten til, utøve vold mot eller på annen måte krenke, grovt eller gjentatt mishandler...”

Etter endringen av bestemmelsen er innholdet blitt mer tidsmessig og enklere å anvende. Det blir også klargjort hvilke handlinger som det er knyttet straffeansvar til. Som igjen kan resultere i at bestemmelsen får en preventiv virkning.⁷⁰

Straffeloven § 219 tar sikte på å dekke et videre område enn de mer generelle reglene om legemskrenkelse. Det kommer frem av forarbeidene at § 219 også kan ramme psykisk vold, det uttales blant annet:

⁶⁸ Svein Slettan og Toril Marie Øie (1997), *Forbrytelse og straff, Lærebok i strafferett*, Oslo: Tano Aschehoug s. 231.

⁶⁹ Innst. O. nr. 10 (2005-2006) s. 3.

⁷⁰ Ot.prp. nr. 113 s. 37.

”... det er behov for å belegge med straff de psykiske krenkelsene som ofte kjennetegner vold i nære relasjoner, krenkelser som i dag ikke fullt ut omfattes av straffeloven. Også trusler om straff bør belegges med straff når de inngår som et ledd i systematisk mishandling av gjerningspersonens nærmeste.”⁷¹

Straffeloven § 219 skal med dette brukes der barn blir mishandlet over tid eller der krenkelsen ved engangs tilfeller er grov. Dersom barn blir påført krenkelser gjentatte ganger som hver for seg ikke er nok til å bli fanget opp av straffeloven § 228 førte ledd, kan straffeloven § 219 bli aktuell. På denne måten kan § 219 nå fange opp de eventuelle krenkelser som foreldre påfører sine barn over tid og som ikke fanges opp av straffeloven § 228. Bestemmelsen er på denne måten viktig for å vise at vold mellom foreldre og barn ikke er akseptabelt. På samme måte som for § 228 blir det også her et spørsmål om ”vold” omfatter alle former for maktbruk, eller om det vil være enkelte forhold som ikke er straffbare slik barnelovens forarbeider tyder på.

3.2 Absolutt forbud?

3.2.1 Innledning

Som vist i forrige punkt gjelder det et forbud mot å utøve vold mot barn, og dette er straffbart. Det som nå skal drøftes er om dette forbudet likevel ikke er absolutt slik at en viss maktbruk må aksepteres og heller ikke vil være straffbar.

Det blir uttalt i forarbeidene til endringen av barneloven § 30 tredje ledd, at det ikke foreligger et totalforbud mot bruk av fysisk makt overfor barn.⁷² Det er den unødvendige og illegitime maktbruk mot barn en ønsker å ramme. Det blir videre bemerket at

⁷¹ Se Innst. O. nr. 10 (2005-2006) s. 3.

⁷² Innst. O. nr. 20 (1986-87) s. 3.

”Det er i første rekke mer hardhendt fysisk avstraffelse som vil bli rammet. Dette vil gjelde slag med gjenstander, ørefiker og andre lignende former for markert fysisk avstraffelse som fører med seg vesentlig smerte og ydmykelse. Derimot vil flertallet peke på at mer lempelige irettesetteringer som innebærer en rimelig avpasset bruk av fysisk makt, ikke vil rammes. Som eksempler på dette kan nevnes lette klaps.”⁷³

Altså må dette bety at slike *”lette klaps”* ikke omfattes av straffelovens bestemmelser, da det som tidligere nevnt under punkt 3.1.3.1 ikke er knytte noen straffesanksjoner til barneloven § 30 tredje ledd. Det beror derfor på en vurdering om det faller innenfor voldsbegrepet i straffeloven § 228 første ledd og/eller straffeloven § 219. Dersom det er klart at handlingene kommer innefor gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 228 første ledd eller straffeloven § 219, blir det således et spørsmålet om gjerningsmannen kan frifinnes på tross av dette, fordi det er gjennomført i oppdragelsesøyemed. Forarbeidene til opphevingsloven av 1972 gav inntrykk at det skulle foretas en viss innskrenkende tolkning av straffeloven § 228 med tanke på foreldrene sin adferd i oppdragelsen.⁷⁴

Hva flertallet i forarbeidene til barneloven § 30 tredje ledd legger i *”lette klaps”* blir ikke nærmere utdypet. Disse uttalelsene ble det reagert sterk på fra flere hold. Under debatten i Odelstinget ble det derfor presisert fra saksordføreren og justiskomiteens formann at det bare var holding og hindring for å unngå at barn skader seg selv, samt *”forsiktige klaps”* som det var meningen å unndra fra forbudet.⁷⁵

Etter denne presiseringen er det likevel ikke klart hva som ligger i forsiktige klaps. Hvor hardt er et forsiktig klaps? Det kan vel være delte meninger om det. Det finnes en avgjørelse fra Høyesterett som har drøftet barneloven § 30 tredje ledd. Kjennelse er av stor interesse, den er

⁷³ Innst. O. nr. 20 (1986-87) s. 4.

⁷⁴ Se Ot.prp. nr 17 (1971-72) s 6-7.

⁷⁵ Se Forh. O. (1986-87) s. 86.

inntatt i Rt. 2005 s. 1567. Denne kjennelsen har blitt kommentert, diskutert, kritisert og vakt internasjonal oppsikt.⁷⁶

3.2.2 ”Lettere klaps i oppdragelsesøyemed”

Saksforholdet i kjennelsen inntatt i Rt. 2005 s. 1567 var at tiltalte hadde flyttet sammen med moren til to gutter på seks og ni år. Som stefar hadde han deltatt i oppdragelsen av dem. Stefaren hadde i oppdragelsesøyemed, gjentatte ganger, slått de to guttene på baken med flat hånd. I følge tingretten hadde de to guttene hatt et turbulent liv med en voldsom far. De var svært aktive og krevende, og de havnet ofte i bråk/slåssing på skole- og i fritidssammenheng.⁷⁷ Bakgrunnen for refselsen var at guttene hadde vært involvert i bråk på skolen, der de hadde slått andre elever med pinner/stokker. Da guttene kom hjem fra skolen hadde tiltalte og barnets mor brukt tid til å snakke med barna, og gitt dem anledning til å forklare seg. Tiltalte hadde så tatt barna med på deres rom, og lagt dem over sine lår/knær og gitt dem tre kraftige slag på baken med flat hånd. Guttene hadde buksene på, og ingen av slagene gav synlige merker. Guttene oppfattet slagene som ydmykende, og reagerte med sinne og kraftig gråt.

Stefaren ble ilagt en bot på kr. 6000, subsidiært 12 dagers fengsel. Forelegget ble ikke vedtatt og påtalemyndigheten brakte derfor saken inn for Stavanger tingrett. Tingretten frifant tiltalte under dissens av fagdommeren. Dommen ble påanket av påtalemyndigheten til Gulating lagmannsrett på grunn av feil ved lovanvendelsen under skyldspørsmålet. Lagmannsretten opphevet tingrettens dom. Tiltalte påanket lagmannsrettens avgjørelse inn til Høyesterett, og gjorde gjeldene at tingrettens lovanvendelse var riktig. Høyesterett forkastet anken enstemmig.

⁷⁶For eksempel Inge Lorange Backer (2006) Kan foreldre gi barna en ”lett klaps”?, Publisert i dog Fred er ej det Bedste – Festskrift til Carl August Fleischer s 57 – (FEST-2006-caf-57), Lucy Smith (2006) Nytt i privatretten Nytt i privatretten, nyhetsbrev for informasjon på det privatrettslige området Nr. 2/2006, familierett, barnerett side 14-16 og Barneombudet (2005), Brev fra barneombudet til Justis- og politidepartementet ved statsråd Knut Storberget, <http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imarker?id=17840>.

⁷⁷ Se Rt.2005 s. 1567 punkt 13.

Høyesterett fant det klart at stefarens handlinger falt inn under gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 228 første ledd, som retter seg mot den som:

*”øver Vold mod en andens Person eller paa anden Maade fornærmer ham paa Legeme”.*⁷⁸

Etter rettens syn var spørsmålet om stefaren likevel skulle frifinnes, fordi handlingene var uttøvd i oppdragelsesøyemed. Høyesterett gikk inn på den nedre grensen for hva som regnes som vold etter barneloven § 30 tredje ledd.

De kroppslige refselsene i kjennelsen hadde ikke avvergende eller hindrene karakter. Handlingene bar klart preg av fysisk avstraffelse, og ble gjennomført flere timer etter at guttenes ugjerninger hadde funnet sted. Høyesterett uttalte at handlingene i dette tilfelle klart overstiger det som kan aksepteres i oppdragelsesøyemed.⁷⁹

Høyesterett uttalte videre at det ved avgjørelsen av hva som skulle tillates måtte det legges vekt på kraftanstrengelsens styrke, grad av spontanitet og preg av krenkelse. Høyesterett la her vekt på om det var gjennomført som en ren avstraffelse i ettertid, fordi der er stor forskjell på om et klaps er gjennomført som en spontan reaksjon, eller som en ren avstraffelse i ettertid. Høyesterett konkluderte således med at de kroppslige refselsene som ble gjennomført i dette tilfelle klart oversteg det som kan aksepteres i oppdragelsesøyemed.

Kritikken av kjennelsen gjaldt ikke resultatet i denne konkrete saken, men hva som er den nedre grensen for hva en skal godta som refselsesrett. Høyesterett åpnet for en viss form for fysisk refselsesrett dersom det blir gjort i oppdragelsesøyemed. Det akseptable ble beskrevet som forsiktige klaps eller lettere klaps.

⁷⁸ Rt. 2005 s. 1567 punkt 16.

⁷⁹ Rt.2005 s. 1567 punkt 25.

Fokuset av kritikken gjør at en kanskje glemmer at stefarens handlinger faktisk falt helt klart var innefor grensen av hva som var straffbart og på den måten viste at dette ikke var noe Høyesterett aksepterte. Offentligheten ble mer opptatt av at Høyesterett tillot lettere klaps mot barn. Imidlertid er det ikke Høyesterett selv som har trukket opp grensen med lette klaps. Det er kommet flere uttalelser i forarbeidene om den nedre grensen for hva som er tillat. Lovgiver sier i forarbeidene at forsiktige klaps og lette klaps unntas fra ulovligheten.⁸⁰ Det kommer likevel ikke klart frem hva som ligger i ordet klaps.

Jeg nevnte tidligere at dommen har vakt internasjonal oppsikt, mange har ment at det var urimelig at stefaren ble dømt. Frivillige organisasjoner som bekjemper korporlig avstraffelse har på sin side reagert på Høyesteretts uttalelser om de lette klapsene, særlig på bakgrunn av at Norge har vært betraktet som et foregangsland når det gjelder å bekjempe korporlig avstraffelse av barn.⁸¹

Noe av kritikken gikk på at det harmonerer dårlig med barnekonvensjonen artikkel 19 at det skal være rom for at foreldre i oppdragesøyemed har mulighet til en viss form for refselsesrett, som å tildele barna sine lettere klaps.⁸² Barnekonvensjonen tillater ingen form for vold mot barn, selv ikke lett korporlig avstraffelse.⁸³ Dette var Høyesterett inne på, men retten fastholdt at voldsbegrepet i barneloven § 30 tredje ledd er forenelig med barnekonvensjonen.⁸⁴ Det er vanskelig å se hvordan de kommer frem til dette da førstvoterende uttaler at:

”Dette innebærer at selv om foreldrenes kroppslige refselsesrett er opphevd, vil det ikke rammes av straffeloven § 228 første ledd om foreldrene i oppdragelsesøyemed tildeler sine barn lettere klaps, jf. Bratholm/Matningsdal (red.): Straffeloven med kommentarer, Anden

⁸⁰ Se Ot.prp. nr. 8 (1986-87) s. 7 og Forh. i O. (1986-87) s. 86.

⁸¹ Lucy Smith (2006) Nytt i privatretten, nyhetsbrev for informasjon på det privatrettslige området Nr. 2/2006, familierett, barnerett side 14-16 (s.15).

⁸² For eksempel Barneombudet (2005), Brev fra barneombudet til Justis- og politidepartementet ved statsråd Knut Storberget, <http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imarker?id=17840>.

⁸³ Se UNICEF (2007), Implementation handbook for the convention on the right of the child (ed. by Hodgkin, Rachel and Peter Newell), 3rd edition, se også <http://www.unicef.no/page?id=95&key=503> s.249.

⁸⁴ Rt.2005 s. 1567 punkt 23.

Del (1995), side 551. Ved avgjørelsen av hva som kan tillates må det legges vekt på kraftanstrengelsens styrke, grad av spontanitet og preg av krenkelse.”⁸⁵

Denne uttalelsen kan gi det inntrykk at det fortsatt er en viss adgang for foreldre til å slå sine barn i oppdragelsesøyemed. Høyesterett har store muligheter til å bidra til utvikling av retten. Høyesterett dømmer i siste instans og deres avgjørelser har stor rettskildemessig vekt. Imidlertid mener jeg at Høyesterett i dette tilfelle ikke trekker opp noen ny grense for hva som faller innefor eller utenfor barneloven § 30 tredje ledd. Jeg mener Høyesterett trekker frem det som er uttalt i forarbeidene, og de ”*lettere klaps*” som Høyesterett ikke mener rammes av straffeloven § 228 første ledd, er de samme som forarbeidene unntar fra bestemmelsen.⁸⁶ Min mening er at Høyesterett burde gått enda nærmere inn på hva som ligger i ”*lettere klaps*”, da det etter min oppfatning er et upresist uttrykk som kan ha forskjellig betydning for folk. Dersom Høyesterett mente at all kroppslig refselse er forbudt burde dette kommet tydelig frem.

I magasinet ”*Nytt i privatretten*” kommenterer Lucy Smith kjennelsen. Her stiller Smith spørsmål om Høyesterett ikke kunne vært litt dristige å slå fast et foreldrenes rett til å slå barn er ulovlig. Hun sier:

”Spørsmålet er om ikke Høyesterett her kunne vært mer dristige og fastslått at foreldrenes rett til å slå sine barn i ”oppdragelsesøyemed” nå er rettshistorie i Norge, og at man i en tid hvor barns rettigheter stadig blir styrket, ikke bør være bundet av et noe gammeldags syn som er kommet til uttrykk i forarbeider fra 1986, og i en lærebok fra 1995.”⁸⁷

⁸⁵ Rt. 2005 s. 1567 punkt 24.

⁸⁶ For eksempel Ot.prp. nr. 8 (1986-87) og Forh. i O. (1986-87).

⁸⁷ Lucy Smith (2006) *Nytt i privatretten* Nytt i privatretten, nyhetsbrev for informasjon på det privatrettslige området Nr. 2/2006, familierett, barnerett side 14-16 (s.16).

Det kan virke som om Smith er av den oppfatning at Høyesterett kunne funnet støtte i barnekomiteens oppfatning om at selv lettere former for korporlig avstraffelse, er uforenelig med barnekonvensjonen.

Det er også andre avgjørelser som er av interesse i denne sammenheng. I Rt. 1989 s. 282 ble en far dømt for tre legemsfornærmelser overfor sin sønn. Dette gjaldt to overtredelser av straffeloven § 228 første ledd og en overtredelse av straffeloven 228 første ledd jfr. annet ledd. Voldshandlingene ble hver gang utløst ved farens skuffelse og harme over handlinger som sønnen hadde foretatt, og som faren tok avstand fra. Det siste forholdet var av en alvorlig karakter med en sammenhengende voldsanvendelse. Omstendighetene her var av en slik art at Høyesterett mente at det var helt klart at enhver refselsesrett var langt overskredet.

Høyesterett fastslo:

”Hensynet til den alminnelige lovlydighet på dette området må tillegges særlig vekt. Ved utmålingen av straff i saker av denne art kommer med tyngde i betraktning den rådende innstilling når det gjelder vold overfor barn, som blant annet ledet til opphevelse av straffeloven § 386 i 1972 og innføringen i 1987 av et nytt, tredje ledd i barneloven § 30...”⁸⁸.

Ut av dette kan det leses at Høyesterett er av den oppfatning at det skal med tyngde legges vekt på barneloven ved forståelsen av straffeloven § 228. Imidlertid, kan det også forstås dit hen at Høyesterett mener at det fortsatt er adgang til en viss refselsesrett, da de uttaler at det er klart at refselsesretten er langt overskredet.

Videre kan Rt. 1990 s. 1155 være aktuell. Denne avgjørelsen har jeg tidligere vært inne på i punkt 3.1.3.3. I denne saken hadde tiltalte knipset sønnen sin på 1 ¾ år på munnen som medførte kutt i leppa. Dette var gjort av irritasjon over at sønnen hadde bitt han i hånden. Faren hadde likevel ikke rett til å sette gutten på plass på en slik måte. Her trakk ikke Høyesterett frem barneloven § 30 tredje ledd, men fastslo at handlingen gikk inn under

⁸⁸ Rt.1989 s. 282 (s. 283).

straffeloven § 228 første ledd. Dette kan tyde på at grensen i barneloven § 30 tredje ledd, klart var overskredet.

3.2.3 Oppsummering

Ut fra forarbeidene og rettspraksis kan det således utredes at "*lett klaps*" må aksepteres i oppdragelsesøyemed, og således ikke er straffbart. Hvor grensen går, er imidlertid uklart. Høyesterett har slått fast at slag med gjenstander, ørefiker og slag på bar bak ikke kan aksepteres og dermed faller innenfor straffebegrepet. Det følger videre av rettspraksis at avgjørelsen beror på en vurdering om makten er gjort i oppdragelsesøyemed og på dette grunnlag å være en straffri handling. I Rt. 2005 s. 1567 hevder retten at det ved vurderingen av hva som skal tillates må det legges vekt på kraftanstrengelsens styrke, grad av spontanitet og preg av krenkelse. Dette kommer også frem av rettspraksis at maktanvendelsens formål må være med i vurderingen om hva som er lovlig maktbrukt i oppdragelsesøyemed.

For å kunne si noe mer om hvor grensen går skal jeg i neste punkt se på underrettspraksis. Slik praksis har ikke stor rettskildemessig betydning, men kan likevel være godt egnet til å illustrere hvor grensen går. Det er imidlertid ikke en omfattende praksis på dette området.

3.3 Nærmere om grensedragningen i underrettspraksis

I LE-2006-143196 fra Eidsivating lagmannsrett ble en 47 år gammel mann dømt for overtredelse av straffeloven § 228 første ledd jfr. straffeloven § 62 første ledd. Saken gjaldt to tilfeller av legemsfornærmelser, henholdsvis mot sin stedatter og sønn. Mot sønnen hadde tiltalte dyttet han ned i sengen sin. Tiltalte slo også mot guttens lår med en vedpinne. Tiltalte forklarte at han måtte irettesette sønnen, og hans forsvarer anførte at det måtte ses rettmessig som ledd i oppdragelsen av gutten. Lagmannsretten fant det likevel klart at:

”...omfanget, intensiteten og kraften i de slagene som gutten ble tildelt, uavhengig av farens mulige motiver, klart overskrider grensene for hva som eventuelt måtte falle utenfor anvendelsesområdet for straffeloven § 228 første ledd som kroppslig refselse i oppdragelsesøyemed, slik det er åpnet for i Rt-2005-1567.”⁸⁹

Mot steddatteren hadde tiltalte tatt kvelertak, slått og lugget henne. Dette var ved en senere anledning enn da han slo sønnen sin. Retten fant at handlingen klart omfattes av straffeloven § 228 første ledd.

Det kan utledes fra dommen at slag ikke kan anses å være lovlig oppdragelsesmiddel og vil således falle utenfor en eventuell mulighet for å bruke kroppslig refselse overfor barn. Dommen ble anket til Høyesterett, den ble nektet fremmet.⁹⁰

I en dom fra Oslo tingrett TOSLO-2007-189218 oppstod det et basketak mellom mor og sønn. Sønnen ville gå ut, noe moren ikke gav han lov til. De falt ned i en seng hvor mor fikk tak i en T-skjorte, og dyttet den inn i munnen til sønnen for å få han til å slutte å skrike. Sønnen spyttet den straks ut igjen. Sønnen var 13 år og stor for alderen, han veide ca. 5 kg mer enn moren. Moren ble dømt for overtredelse av straffeloven § 228 første ledd.

Retten kom frem til at de så bort fra episoden hvor sønnen ble dytte over ende i sengen, da retten sa at dette fremstod som et ledd i basketaket som hadde oppstått og var for å hindre sønnen i å gå ut. Retten sa at det neppe overskred hva som vil være berettiget under foreldres utøvelse av foreldreansvaret.

Det var altså handlingen der moren dytter en T-skjorte i munnen på sønnen retten diskuterte. Retten fant at det isolert sett var en legemsfornærmelse. Videre hevdet retten at det ikke

⁸⁹ LE-2006-143196 s. 3 på utskrift.

⁹⁰ HR-2007-246-U.

dreide seg om noen form for avstraffelse. Da det fremstod for moren som den eneste muligheten der og da på å få avsluttet den uønskede adferden. Retten gikk nærmere inn på om forholdet lå innenfor foreldrenes refselsesrett. Retten fant at det måtte være større spillerom for fysisk forebygging enn fysisk avstraffing. Retten sa:

”Når det gjelder fysisk forebygging, som her, må grensene for hva som må godtas åpenbart trekkes videre enn ved avstraffing. Voldsutøvelsen må likevel avpasses til den fare eller skademulighet som skal avverges.”⁹¹

Retten kom likevel frem til at fysisk knebling var å gå for langt. Etter denne dommen kan det utledes at når det gjelder fysisk forbygging kan foreldrene muligens i større grad bruke makt enn ved fysisk avstraffing. Videre må noe bruk av vold aksepteres dersom det er i forbindelse med et basketak mellom foreldre og barn. Dog må det vurderes etter alder og forholdene ellers.

I en kjennelse fra Gulating lagmannsrett, LG-2004-8436 gjaldt saken legemsfornærmelse og trusler mot tidligere ektefelle og legemsfornærmelse mot deres felles barn. For handlingen mot sin sønn ble tiltalte dømt for overtredelse av straffeloven § 228 første ledd jfr. straffeloven § 232. Tiltalte hadde dyttet sin 4 år gamle sønn slik at han falt bakover og ved en senere anledning hadde han spylt sin sønn med kaldt vann.

Tiltalte påberopte seg refselsesrett overfor barn. Retten la til grunn at det ikke gjaldt en særskilt refselsesrett overfor egne barn i norsk rett. Og fant på dette grunnlag at:

⁹¹ TOSLO-2007-189218 s. 2 på utskrift.

”Rettmessigheten av maktbruk – herunder legemsfornærmelser – overfor barn, vil altså bero på de alminnelige reglene om dette i straffeloven, bl a § 228. Det er antatt at nevnte bestemmelse gir et helt begrenset rom for fysisk korreks i form av ”lette klaps”,... ”⁹²

Retten kom frem til at det å dytte en fireåring overende, slik at han slår bakhodet i gulvet ikke var innenfor den aksepterte maktbruk. Det var ingenting i handlingen som var egnet til å forsvare dette verken som avvergingshandling eller korreks.

Når det gjaldt spylingen hevdet retten at tiltalte opptrådte respektfullt og brutalt. Handlingen var krenkende og skremmende. På dette grunnlag kom retten frem til at straffeloven § 232 kom til anvendelse.

Lagmannsretten hevdet således at det ikke er en særskilt refselsesrett overfor egne barn, dog at straffeloven § 228 åpner for et begrenset rom for fysisk korreks. Kjennelsen ble anket til Høyesterett, men ble nektet fremmet.⁹³

I Hålogaland lagmannsrett LH-2007-7700 ble en 40-årig mann dømt for overtredelse av straffeloven § 219 annet straffealternativ (før lovendring 21. desember 2005 nr. 131), sammenholdt med straffeloven § 62 første ledd. Tiltalte hadde ved flere anledninger i perioden 2003-2005 utsatt de to barna for fysisk avstraffelse. Det dreide seg om slag, hovedsakelig med en tresleiv, men også med flat hånd, på bar rumpe. Slagene var smertefulle og ydmykende. Videre hadde tiltalte ved flere anledninger satt barna i dusjen hvor han helte kaldt vann over dem og/eller stengt dem inne i en bod.

Når det gjaldt slagene, ble det lagt til grunn at krenkelsene var situasjonsbestemte og hovedsakelig skjedde etter at barna hadde kranglet eller sloss seg imellom, og ikke rettet seg

⁹² LG-2004-8436 s.3 på utskrift.

⁹³ HR-2004-1344-U.

etter foreldrenes tilsnakk. Det ble videre lagt til grunn at handlingene ikke var skjedd impulsivt eller i direkte affekt. Retten fant at handlingene klart overskred hva foreldre kan gjøre mot egne barn i oppdragelsesøyemed.

Avstraffelse i form av å bli dusjet med kaldt vann fant retten å ligge utenfor det som foreldre kan gjøre mot et barn i oppdragelsesøyemed. Videre hadde barna ved flere anledninger i korte perioder blitt vist inn i en liten bod i husets hovedetasje. Det var hovedsakelig som en reaksjon på at barna ikke hadde rettet seg etter foreldrenes irettesettelser og/eller vist uakseptabel adferd mot hverandre eller ved matbordet. Bodene hadde lys, og døra var lukket, men aldri låst. Retten la til grunn at barna fritt kunne komme ut av boden når de ville. Tiltalte hadde ikke i disse tilfellene utøvd fysisk makt. Det ble i retten ikke bevist annet enn at barna opplevde dette som utelukkelse fra fellesskapet. Retten hevdet at handlingene isolert sett ikke rammes av noe straffebud. Retten hevdet videre at:

”Det må etter omstendighetene betraktes som grensesettende tiltak som foreldre har anledning til å benytte i situasjoner hvor det anses nødvendig å fysisk atskille barna fra familien forøvrig.”⁹⁴

Ut fra dommen kan det utledes at avstraffelse i form av slag og bruk av dusjing med kaldt vann ikke er lovlig. Dog kan avstraffelse i form av å stenge barn inne aksepteres dersom det ikke er over en lang periode og døra ikke er låst. Anke og motanke til Høyesterett ble ikke tillat fremmet.⁹⁵

Underrettspraksis viser at avstraffelse i form av slag som regel alltid vil falle innefor voldsbegrepet i straffeloven § 228. De forhold som kan være litt tvilsomme er eksempelvis

⁹⁴ LH-2007-7700 s. 3 på utskrift.

⁹⁵ HR-2007-1249-U

fysisk forbygging og bruk av husarrets.⁹⁶ Det kan se ut til at det er lovlig å bruke utelukkelse fra fellesskapet som straff dersom det anses nødvendig.

3.4 Oppsummering

Etter dagens lovbestemmelser og bruken av disse kan det se ut til at vold mot barn i oppdragelsesøyemed er forbudt, dog med noen unntak. Et unntak er lette klaps som etter forarbeidene til barneloven § 30 tredje ledd og rettspraksis, da særlig med tanke på Rt. 2005 s. 1567, ikke skal rammes av dages bestemmelser på dette området. Videre kan det se ut som om vold som er brukt i ledd som fysisk forebygging har lettere for å bli akseptert enn vold brukt som fysisk avstraffing, det må likevel være gjort innefor rimelighetenes grenser.

Det må også fremheves at det selvfølgelig vil være forskjell av lovlig maktbruk mot barn i oppdragelsesøyemed etter barnas alder. Dersom det er oppstår et basketak mellom en forelder og en 16 åring kan det se ut til å være mulighet for større spillerom i henhold til bruk av vold, enn dersom det eksempelvis hadde vært snakk om en 5 åring. Dette skyldes blant annet modenhet, forståelse av det som blir gjort og så videre. Dog har foreldre selvfølgelig ikke lov til å begynne og sloss med et barn for å ha det som unnskyldning for å bruke vold mot det. Videre vil den nødvendige og lovlige maktbruk mot barn i oppdragelsesøyemed vanligvis avta etter barnets alder. Her kan mange forskjellige faktorer spille inn, som eksempelvis barnets modenhet, forståelse og konsekvenser av handlingene sine og barnets medbestemmelsesrett jfr. barneloven §§ 31-33.

Hva angår makt, er det ikke et totalforbud av bruken av det i oppdragelsesøyemed. Det ville være praktisk umulig å gjennomføre og heller ikke ønskelig. Mye av maktbruken som blir bruk av foreldre i oppdragelsesøyemed, er nødvendig for å passe på barna. Det blir også brukt makt for å rettlede og oppdra barn. Noe bruk av makt kan det bli snakk om i det daglige, eksempelvis dersom et lite barn ikke vil ha på seg klær før han springer ut i snøen. Her vil nok

⁹⁶ For eksempel LH-2007-7700 og TOSLO-2007-189218.

mange foreldre holde barnet litt fast for å få på han klær. Dette fordi små barn ikke bestandig vil forstå konsekvensen av sine handlinger. Det kan sålede ha til formål å oppdra og rettlede barna. Det kan videre være maktbruk som tidligere eksempler har vist, som for eksempel har til formål å hindre barn fra farer, som å springe ut i en trafikkert gate. Dette er lovlig maktbruk. Det er den illegitime og uforsvarlige maktbruk norsk rett ønsker å gjøre forbudt. I vurderingen av hva som er lovlig maktbruk, må det ses på formålet av maktbruken samt en vurdering av hva som er det nødvendige i den gitte situasjonen. Dersom en treåring slå seg vrang i butikken, kan det bli nødvendig å bære han ut av butikklokalet og hjem, dog vil det ikke være nødvendig å holde han fast resten av dagen.

4. AVSLUTTENDE VURDERINGER

4.1 Har barn et tilstrekkelig vern?

Etter min oppfatning kan bruken av barneloven § 30 tredje ledd komme i konflikt med barnekonvensjonen. Barnekonvensjonen har et totalforbud av vold mot barn, mens barneloven § 30 tredje ledd åpner for lettere klaps av barn. Imidlertid tror jeg at meningen med barneloven § 30 tredje ledd var at det skulle være et vern på samme linje som barnekonvensjonen. Det er forarbeidene sammenholdt med rettspraksis som introduserer "*lettere klaps*". Og det er i dag gjeldene rett at det er lovlig å gi barna sine lettere klaps i oppdragelsesøyemed, dersom det er en spontan reaksjon.

Likevel er grensen så pass lav at det kan spørres om det i det hele tatt kan anses som vold. Men som jeg tidligere har nevnt skal barnekonvensjonen tolkes dit hen, etter barnekomiteens oppfatning, at det ikke er rom for noen form av fysisk maktanvendelse som har til formål å forårsake smerte eller ubehag. Etter min mening kan klaps ha til formål nettopp å føre til smerte og ubehag, og kan således komme i konflikt med barnekonvensjonen.

Har barnet likevel et tilstrekkelig vern i Norge i dag? Barn er individer som har rett til samme beskyttelse mot vold som voksne har. Barn er i tillegg en utsatt og sårbar gruppe, særlig små barn som ikke kan si fra om det som skjer mellom husets fire vegger. Barn har kanskje også så stor tiltro til foreldrene sine at de tror at vold er vanlig dersom de selv blir utsatt for det.

Da vi fikk endringen av barneloven § 30 tredje ledd var det for å tydeliggjøre at refselsesretten var opphørt. Og bestemmelsen forbyr bruk av vold mot barn i oppdragelsesøyemed. Likevel er det uklart om hvor den nedre grensen for vold går. Dette på bakgrunn av uttalelser i forarbeidene, men også bruken av disse uttalelsene i Høyesterett, spesielt i kjennelsen fra 2005.

Etter kjennelsen inntatt i Rt. 2005 s. 1567 har det som sagt i punk 3.2.2 oppstått en debatt rundt barneloven § 30 tredje ledd om hvorvidt denne gir barnet et tilstrekkelig vern. Blant annet sendte Barneombudet et brev til Justis- og politidepartementet.⁹⁷ Barneombudet utalte her at de mente det var behov for en avklaring når det gjelder foreldres mulighet til fysisk å irettesette barn i Norge. Videre ba Barnombudet om at de nødvendige endringene blir gjort slik at barn sikres det samme vern om sin fysiske integritet som voksne.

I den siste tiden har vold mot barn av foreldre vært oppe i media.⁹⁸ Barne- og likestillingsminister Anniken Huitfeldt gikk ut i Dagsavisen 7. november og lovet å fokusere på minoritetsbarn som blir offer for vold i eget hjem.⁹⁹ Det er selvsagt ikke bare minoritetsbarn som er offer for vold i hjemmet, men det kan se ut som at disse er

⁹⁷ Barneombudet (2005), Brev fra barneombudet til Justis- og politidepartementet ved statsråd Knut Storberget, <http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imarker?id=17840>.

⁹⁸ Blant annet Tv2nyhetene, <http://www.tv2nyhetene.no/innenriks/politikk/article2373415.ece>, Nettavisen, <http://www.nettavisen.no/innenriks/article2379493.ece>, NRK, http://nrk.no/nyheter/distrikt/hedmark_og_oppland/1.6302066, Dagbladet, <http://www.dagbladet.no/art/barneoppdragelse/straff/3677827> og Dagsavisen, <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article379417.ece>, <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article379538.ece>, <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article379762.ece>.

⁹⁹ <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article379417.ece>.

overrepresentert ifølge en rapport utarbeidet av Nasjonalt kunnskapsenter om vold og traumatisk stress.¹⁰⁰

Statssekretær i Justisdepartementet Astri Aas-Hansen sa til Dagsavisen 10. november 2008 at lovverket skal justeres, slik at all klapsing bli forbudt.¹⁰¹ Hun sa videre

*”Det må være klinkende klart at barn har det samme rettsvernet som voksne i Norge. Og foreldrene skal vite at de ikke har noen refselsesrett.”*¹⁰²

Regjering har gitt uttrykk for at det ikke skal være noen tvil om at barn har det samme rettsvernet som voksne når det gjelder å bli utsatt for vold. Astri Aas-Hansen sa videre:

”Før jul legger vi fram en proposisjon for endringer i straffeloven. I de nye forarbeidene, under paragraf 228, presiserer vi også at Norge har internasjonale forpliktelser knyttet til barns rettsikkerhet, og legger inn formuleringer som er udiskutable. Det vil ikke lenger være mulig å tolke lovene slik at barn kan klapses”.

Det kom også frem i artikkelen at det arbeides med å få endret også barneloven og forarbeidene til denne loven slik at det heller ikke her kan tolkes på en slik måte at barneloven legitimerer klaps av barn.

Etter forarbeidene og rettspraksis sett i sammenheng med alle uttalelsene som har vært den siste tiden, mener jeg at barn i dag ikke har et tilstrekkelig godt nok vern. Når barn i dag

¹⁰⁰Sissel M. Neumayer, Melinda A. Meyer og Nora Sveaass (2008), Forebygging av vold i oppdragelsen. Samarbeid mellom hjelpeapparat og minoritetsforeldre – en kunnskapsoversikt Ved Nasjonalt kunnskapsenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) s. 10. Se http://www.nkvts.no/bibliotek/Publikasjoner/BokerRapporterNotater/Vold_OppdragelseMinoriteter.pdf.

¹⁰¹ <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article379762.ece>.

¹⁰² <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article379762.ece>.

lovlig kan bli tildelt lettere klaps i oppdragelsesøyemed av foreldrene, stiller barn svakere enn voksne mennesker. Det er ikke lov til å tildele voksne lettere klaps for irettesette dem jfr. straffeloven § 228 første ledd, og jeg ser ingen grunn til at barn skal ha et svakere vern.

Likevel mener jeg at det ikke må bli tilstander som gjør at nesten hver og en forelder stilles til straffeansvar. Innimellom må nok de aller fleste foreldre bruke en viss form for makt overfor sine barn. Eksempler på det kan være små barn som må holdes fast for å unngå at de løper ut i en trafikkert vei, og små barn som må holdes fast for å få pusset tennene på dem. Dette er en former for maktbruk, men er handlinger som blir gjort for å unngå at barna havner i fare og/eller for å rettlede dem, som en del av oppdragelsen. Slike handlinger vil klart ligge utenfor barneloven § 30 tredje ledd. Dersom det skal gjøres endringer i loven for å få frem at enhver fysisk refselse mot barn er forbud, må det samtidig komme klart frem at enhver maktbruk ikke blir gjort forbud. Makt som blir bruk for å avverge barn fra fare og lignende må fortsatt være lovlig, dersom maktbruken ikke overstiger det som er nødvendig. Likeså gjelder forhold som klart er til barnets beste, som for eksempel tannpuss.

Likevel mener jeg at det behov for en oppklaring på området. Dette for å få frem at selv ikke små avstraffelser som lette klaps skal være lovlig. Det må etter min mening komme klarere frem for at barn skal få et tilstrekkelig vern.

4.2 Hvordan kan barn få et tilstrekkelig vern?

Dersom barn skal få et tilstrekkelig vern mot vold fra sine foreldre må sannsynligvis bestemmelsen som regulerer dette gjøres om slik at det ikke er rom for usikkerhet.

Dersom barneloven § 30 tredje ledd jfr. straffeloven § 228 brukes i samsvar med barnekomiteens oppfatning, om at selv lettere former for korporlig avstraffelse er forbudt, mener jeg at barn i Norge kan ha et tilstrekkelig vern. Noe som etter min oppfatning ikke vil gi rom for at lette klaps er lovlig.

Høyesterett trekker frem uttalelsen fra barnekomiteen, men finner det likevel ikke ulovlig med lette klaps.¹⁰³ På bakgrunn av det mener jeg at det bør komme en oppklaring på rettsområdet.

Barneombudet gir i sitt brev til Justis- og politidepartementet i desember 2005 uttrykk for:

”at det har skjedd en utvikling i folks oppfatning i Norge i dag i retning av større motstand mot fysisk refselse av barn siden endringen i barneloven i 1987 og at dagens rettstilstand som tillater at foreldre tildeler lette klaps i oppdragelses-øyemed vil være i strid med manges rettsoppfatning. Tilbakemeldinger Ombudet har fått i etterkant av Høyesteretts kjennelse gir nettopp forbauselse over at fysisk irette-settelse av barn ved å gi dem lette klaps i dag aksepteres.”¹⁰⁴

Det kommer videre frem at Barneombudet mener at det er behov for oppklaring, dersom barn skal ha samme vern om sin fysiske integritet som voksne.

29. november 2007 ble det lagt frem et forslag om endring i barneloven.¹⁰⁵ Forslagsstillerne mener at fysisk avstraffelse av barn er ulovlig etter gjeldene bestemmelser, men mener samtidig at det er behov for en klargjøring i barneloven slik at det ikke er tvil om at fysisk avstraffelse av barn er forbudt i Norge. De sa videre at dagens ordlyd av barneloven § 30 tredje ledd, kombinert med forarbeidene og kjennelsen inntatt i Rt. 2005 side 1567 gir uklarhet i hvilken grad foreldre kan bruke fysisk makt overfor barn når det ikke er snakk om mishandling. På denne bakgrunn mener forslagstillerne at dagens lovbestemmelse ikke gir barn tilstrekkelig vern mot fysisk avstraffelse.

¹⁰³ Rt. 2005 s. 1567 punkt 23 og 24.

¹⁰⁴ Barneombudet (2005), Brev fra barneombudet til Justis- og politidepartementet ved statsråd Knut Storberget, <http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imarker?id=17840>.

¹⁰⁵ Representantlovforslag nr. 31 (2007-2008), fra stortingsrepresentantene Trine Skei Grande, Odd Einar Dørum, Gunvald Ludvigsen og Andrè N. Skjelstad, dokument nr. 8:31 (2007-2008), <http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Representantforslag/2007-2008/dok8-200708-031/>.

Saken ble behandlet av familie- og kulturkomiteen i februar 2008, jfr. Innst. O. nr. 30 (2007-2008). Komiteen understreket:

”at all form for fysisk avstraffelse som ledd i barneoppdragelsen er forkastelig og helt uakseptabelt. All form for fysisk avstraffelse er ydmykende og krenkende. I likhet med voksne har barn krav på å bli behandlet med respekt slik at de ikke utsettes for krenkelser.”¹⁰⁶

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til at:

”Høyesteretts uttalelse i Rt-2005-1567 med hensyn til at det ikke vil rammes av straffeloven § 228 dersom foreldre i oppdragelsesøyemed tildeler sine barn « lettere klaps », har vakt offentlig debatt. Uttalelsen har blitt kritisert for å gi en uklar rettsstilstand, som i praksis kan føre til at noen oppdragere griper til hardere refselsesmidler enn lovlig, fordi de ikke har fått en klar norm å forholde seg til. Kjennelsen åpner for at barn ikke får det samme vern om sin fysiske integritet som voksne. Flertallet viser til at hensikten med lovforslaget som fremmes i Dok.nr.8:31 (2007-2008) er å tydeliggjøre rettsstilstanden slik at det framgår uttrykkelig at foreldre ikke kan bruke noen form for fysisk avstraffelse overfor barn i barneoppdragelsen. For å oppnå dette må man endre barneloven og straffeloven.”¹⁰⁷

Komiteen kommer med følgende anmodningsvedtak:

”Stortinget ber Regjeringen utrede og fremme for Stortinget forslag om endring i barneloven § 30 i tråd med intensjonen i Dok.nr.8:31 (2007-2008) - representantlovforslag fra stortingsrepresentantene Trine Skei Grande, Odd Einar Dørum, Gunvald Ludvigsen og André N. Skjelstad.

¹⁰⁶ Innst. O. nr. 30 (2007-2008).

¹⁰⁷ Innst. O. nr. 30 (2007-2008).

*Regjeringen bes samtidig vurdere om det er behov for å klargjøre og eventuelt forsterke barns vern mot fysisk avstraffelse i straffeloven. Regjeringen bes legge fram lovforslag i løpet av høsten 2008/våren 2009.*¹⁰⁸

21. november 2008 la Barne- og likestillingsdepartementet frem Høringsnotat – forslag til endringer i Lov 8. april 1981 Nr. 7 om barn og foreldre (barnlova). I høringsnotatet foreslår departementet en tilføyelse i barneloven § 30 tredje ledd. Slik at det på denne måten skal komme klart frem at all form for fysisk og psykisk avstraffelse av barn i oppdragsøymed er forbudt.

Departementet foreslår at barneloven § 30 tredje ledd etter endringen skal lyde:

*”Barnet må ikkje bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare. **All bruk av vald mot barn, både fysisk og psykisk, er forbode. Dette gjeld òg når den fysiske og/eller psykiske valden brukast som straff av barn i oppsedinga.**”*¹⁰⁹

I merknadene til endringsforslaget sa departementet:

*”Med lovendringen gjøres det helt klart at det ikke godtas noen form for fysisk eller psykisk avstraffelse i barneoppdragelsen. ”Lettere klaps”, ”lette klaps” eller ”forsiktige klaps” vil følgelig ikke være tillatt. Selv en svært mild form for fysisk maktbruk vil være ulovlig.”*¹¹⁰

¹⁰⁸ Innst. O. nr. 30 (2007-2008).

¹⁰⁹ Høringsnotat – forslag til endringer i lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova), Barne- og likestillingsdepartementet 21. november 2008, s. 12
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/Hoyringar/hoeringsdok/2008/horing---forslag-til-endring-i-barnelove/horingsnotat.html?id=536972>.

¹¹⁰ Høringsnotat – forslag til endringer i lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova), Barne- og likestillingsdepartementet 21. november 2008, s. 12
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/Hoyringar/hoeringsdok/2008/horing---forslag-til-endring-i-barnelove/horingsnotat.html?id=536972>.

Det kommer videre fram at handlinger som er ment å avverge at barnet eller andre skader seg ikke vil rammes av bestemmelsen. Videre går det frem at handlinger som innebærer en viss bruk av fysisk makt, men som ikke anses for å være nødrettshandlinger, må godtas dersom de har preg av å ta vare på barnet og hvor bruken av makt er begrenset, som for eksempel løfte med seg en treåring som har slått seg helt vrang i butikken. Dette er handlinger som i dag er lovlig og som fortsatt skal være lovlig.

En svakhet med forslaget er at det kan være uheldig å sette foreldre som en gang eller to gir barn et lite klaps i samme bås som de foreldrene som mishandler barna sine. Da dette kan gjøre foreldre redde for å bruke den makt overfor barn som er nødvendig for og forsvarlig ta vare på barnet sitt. Det kan samtidig være vanskelig å forholde seg til forskjellen mellom lovlig maktbruk og ulovlig maktbruk. Det er tillatt med en viss bruk av makt når det kommer til holding og hindring av barnet når det gjøres for å unngå at det skader seg selv eller andre. Når departementet nå vil gjøre all bruk av vold mot barn forbudt kan det føre til at en del foreldre vil føle seg mistenkelig gjort dersom de må bruke en form for makt overfor sitt barn.

En styrke med forslaget er likevel nettopp det at all vold mot barn blir forbudt. Vold er uakseptabelt overfor voksne og det er på tide å få frem den samme holdningen overfor barn. Foreldrene er ofte barnas fast holdepunkt i livet, og det bør være en selvfølge at barn skal føle seg trygge når de er hjemme sammen med mor og far.

Videre er det positivt at det kommer frem av bestemmelsen at all vold er forbudt selv når det er gjort som ledd i oppdragelsen. Dette viser klart at den gamle refselsesretten som foreldre hadde overfor sine barn er opphørt og gjort forbudt.

Barneloven er som tidligere nevnt ikke straffesanksjoner og en endring i straffeloven kan derfor være nødvendig. Imidlertid åpner ikke straffeloven for å gi noen et lettere klaps og det vil derfor være forbudt uten endring i straffeloven. Likevel er straffbarheten omkring lettere

klaps og andre former for vold i oppdragelsesøyemed tvilsom og etter legalitetsprinsippet bør det gå tydelig frem av straffebudet dersom dette nå skal være straffbart. Det er Kongerikes Norges Grundlov 17. mai 1814 (heretter Grunnloven) § 96 som slår fast legalitetsprinsippet, *"Ingen kan dømmes uden efter Lov..."*. Med *"dømmes"* mener Grunnloven her straffedømmes. Det er etter min mening nødvendig å få en tydelig avklaring på dette området.

Etter anmodningsvedtaket i Innst. O. nr. 30 (2007-2008) som nevnt under punkt 4.1 og uttalelser fra stassekretær i Justisdepartementet Astri Aas-Hansen i Dagsavisen 10. november 2008 også nevnt i punkt 4.1, kan det se ut som endringer i straffeloven vil bli gjennomført.

Dersom forslaget til endringer i barneloven blir gjennomført og det samtidig kommer endringer i straffeloven som presiserer at vold mot barn i oppdragelsesøyemed er forbudt, mener jeg at barn i Norge vil få et tilstrekkelig vern mot volds og maktbruk i oppdragelsen. Dette vil gi barn vern i samsvar med barnekonvensjonen.

5. LITTERATURLISTE

5.1 Litteratur

Andenæs, Johs. (2004), Alminnelig strafferett, 5. utgave, 2 opplag ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, Oslo: Universitetsforlaget

Andenæs, Johs. (2008), Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene, samlet utgave ved Kjell V. Andorsen, Oslo: Universitetsforlaget

Backer, Inge Lorange (2006), Kan foreldre gi barna en "lett klaps"?, Publisert i dog Fred er ej det Bedste – Festskrift til Carl August Fleischer s 57 – (FEST-2006-caf-57), Universitetsforlaget, Internettadresse: <http://websir.lovddata.no/cgi-lex/wiftrens?/lex/lit/jus/backer-il-2006-02.html>, skrevet ut 18.08.2008

Bendiksen, Lena R. L. (2007), Fratakelse av foreldreansvar og adopsjon som barnevernstiltak, En rettsvitenskaplignanalyse, Avhandling levert for graden Doctor juris ved universitetet i Tromsø Det juridiske fakultet, høst 2007

Boe, Erik (2005), Grunnleggende juridisk metode – en introduksjon til rett og rettstenkning, Oslo: Universitetsforlaget

Bratholm, Anders (1969), Umyndige Personer, Oslo: Universitetsforlaget

Bratholm, Anders i Lov og Rett i 1970, Foreldremyndighet og omsorg for barn, En oversikt over norsk rett, artikkel side 142 til 157

Bratholm, Anders i Lov og Rett 1971, Adgangen til å berøve barn og ungdom friheten side 129-137

Bratholm, Anders og Magnus Matningsdal (red.) (1995), Straffeloven med kommentarer, Anden Del, Oslo: Universitetsforlaget

Eckhoff, Torstein (1997), Rettskildelære, 4. utgave ved Jan E. Helgesen, Otta: Tano Aschehoug

Eskeland, Ståle (2006), Strafferett, 2. utgave, Oslo: Cappelen Akademiske Forlag

- Hagen, Gerd* (2001), *Barnevernets historie – om makt og avmakt i det 20. Århundret*, Skien: Akribe forlag as
- Hedlund, Mary-Ann* (red.) (2008), *Barnerett –i et internasjonalt perspektiv*, Bergen: Fagbokforlaget
- Høstmælingen, Njål* (2003), *Internasjonale menneskerettigheter*, 2. opplag 2004, Oslo: Universitetsforlaget
- Høstmælingen, Njål, Elin Saga Kjørholt, Kirsten Sandberg* (red.) (2008), *Barnekonvensjonen, barns rettigheter i Norge*, Oslo: Universitetsforlaget
- Mossige, Svein og Kari Stefansen* (red.) NOVA- rapporten (20/2007) *Vold og overgrep mot barn og unge – en selvrappoteringsstudie blant avgangselever i videregående skole*
- Skaar, Ronny B.* (2003), *Forsørgelse og omsorg, Farsrollen i norsk lovgivning 1915-1981*, Bergen: Diskurs Forlag
- Slettan, Svein og Toril Marie Øie* (1997) *Forbrytelse og straff, Lærebok i strafferett*, Oslo: Tano Aschehoug
- Smith, Lucy og Peter Lødrup* (2006), *Barn og foreldre*, 7. utgave, 1. opplag, Oslo: Gyldendal Akademiske
- Smith, Lucy* (2006), *Nytt i privatretten, nyhetsbrev for informasjon på det privatrettslige området Nr. 2/2006, familierett, barnerett side 14-16*, Utgitt av Institutt for privatrett ved Universitetet i Oslo
- Sogner, Sølvi* (1990), *Far sjøl i stua og familien hans, trekk fra norsk familiehistorie før og nå*, Oslo: Universitetsforlaget
- Sogner, Sølvi* (2003), *I gode og vonde dagar, familieliv i Noreg frå reformasjonen til vår tid*, Oslo: Det Norske Samlaget
- UNICEF* (2007), *Implementation handbook for the convention on the right of the child* (ed. by Hodgkin, Rachel and Peter Newell), 3rd edition, se også <http://www.unicef.no/page?id=95&key=503>, skrevet ut 16.10.2008
- Øia, Tormod* (2007), NOVA- rapporten (6/2007) *Ung i Oslo – levekår og sosiale forskjeller*

5.2 Lover og konvensjoner

Kongerige Norges Grundlov 17. mai 1814

Almindelig borgerlig Straffelov 22. mai 1902 nr. 10

Lov om vergemål for umyndige 22. april 1927 nr. 3

Lov om barn og foreldre 8. april 1981 nr. 7

Lov om adopsjon 28. februar 1986 nr. 8

Lov 6. februar 1987 nr. 11 om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn)

Lov om barneverntjenester 17. juli 1992 nr. 100

Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett 21. mai 1999 nr. 30

Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter, Den europeiske menneskerettskonvensjon vedtatt av Europarådet i Roma 4. november 1950

FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989

5.3 Offentlige dokumenter

Innst. O. nr. 20 (1986-87) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn)

Innst. O. nr. 10 (2005-2006) Innstilling fra justiskomiteen om lov om oppheving av lausgjengarlova og om endringar i straffelova o.a. (eige straffebod mot vald i nære relasjonar o.a.)

Innst.O.nr.30 (2007-2008). Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om representantlovforslag fra stortingsrepresentantene Trine Skei Grande, Odd Einar Dørum, Gunvald Ludvigsen og André N. Skjelstad om lov om endring i lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova)

Forh. O. (1986-87) Forhandlinger i Odelstinget, 131. Ordentlige Stortings forhandlinger 1986-87 Forhandlinger i Odelstinget nr. 7. 1987 15.jan. – Endr. i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn) side 85-102

Ot. prp. nr. 17 (1971-72) Om lov om oppheving av lov 20. Juni 1891 nr. 1 om Indskrænking i Anvendelsen af legemlig Revselse, m. m.

Ot. prp. nr. 8 (1986-87) Om lov om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn)

Ot. prp. nr. 113 (2004-2005) Om lov om oppheving av løsgjengerloven og om endringer i straffloven mv. (eget straffebed mot vold i nære relasjoner mv.)

NOU 1977: 35, Lov om barn og foreldre (barneloven), Fra et utvalg (Barnelovutvalget) oppnevnt ved kongelig resolusjon 21. mars 1975

Representantlovforslag nr. 31 (2007-2008), fra stortingsrepresentantene Trine Skei Grande, Odd Einar Dørum, Gunvald Ludvigsen og André N. Skjelstad, dokument nr. 8:31 (2007-2008), <http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Representantforslag/2007-2008/dok8-200708-031/>, skrevet ut den 30.11.2008

5.5 Rettspraksis

Rt-1922-73

Rt-1978-1506

Rt-1989-282

Rt-1990-1155

Rt-2004-595

Rt-2005-1567

Rt-2005-938

HR-2004-1344-U

HR-2007-246-U

HR-2007-1249-U

Gulating lagmannsrett kjennelse av 2004-06-11, publisert LG-2004-8436

Eidsivating lagmannsrett dom av 2006-12-18, publisert LE-2006-143196

Hålogaland lagmannsrett dom av 2007-04-26, publisert LH-2007-7700

Oslo tingrett dom av 2008.03-11, publisert TOSLO-2007-189218

5.4 Internettadresser

Barnefordelingssaker der det er påstander om vold – psykologfaglig informasjon til dommere, advokater og sakkyndige,

http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Veiledning%20og%20brosjyrer/2008/Info_barneford_saker_paastand_om_vold.pdf, skrevet ut 25.11.2008

Barneombudet (2005), Brev fra barneombudet til Justis- og politidepartementet ved statsråd Knut Storberget, <http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imarker?id=17840>, skrevet ut 19.08.08

Dagbladet, <http://www.dagbladet.no/art/barneoppdragelse/straff/3677827>, skrevet ut 10.11.2008

Dagsavisen, <http://www.dagsavisen.no/innenriks./article379417.ece>, skrevet ut 10.11.2008

Dagsavisen, <http://www.dagsavisen.no/innenriks./article379538.ece>, skrevet ut 10.11.2008

Dagsavisen, <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article379762.ece>, skrevet ut 11.11.2008

Høringsnotat – forslag til endringer i lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova),
Barne- og likestillingsdepartementet 21. november 2008,

[http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/Hoyringar/hoeringsdok/2008/horing---forslag-til-
endring-i-barnelove/horingsnotat.html?id=536972](http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/Hoyringar/hoeringsdok/2008/horing---forslag-til-
endring-i-barnelove/horingsnotat.html?id=536972), skrevet ut 25.11.2008

Neumayer, Sissel M. Melinda A. Meyer og Nora Sveaass (2008), Forebygging av vold i oppdragelsen. Samarbeid mellom hjelpeapparat og minoritetsforeldre – en kunnskapsoversikt Ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) s. 10. Se http://www.nkvts.no/bibliotek/Publikasjoner/BokerRapporterNotater/Vold_OppdragelseMinoriteter.pdf, skrevet ut 11.11.2008

Nettavisen, <http://www.nettavisen.no/innenriks./article2379493.ece>, skrevet ut 10.11.2008

NRK, http://nrk.no/nyheter/distrikt/hedmark_og_oppland/1.6302066, skrevet ut 10.11.2008

Tv2nyhetene, <http://www.tv2nyhetene.no/innenriks/politikk/article2373415.ece>, skrevet ut 10.11.2008

UNICEF, <http://www.unicef.no/Barnekonvensjonen>, skrevet ut den 15.10.2008